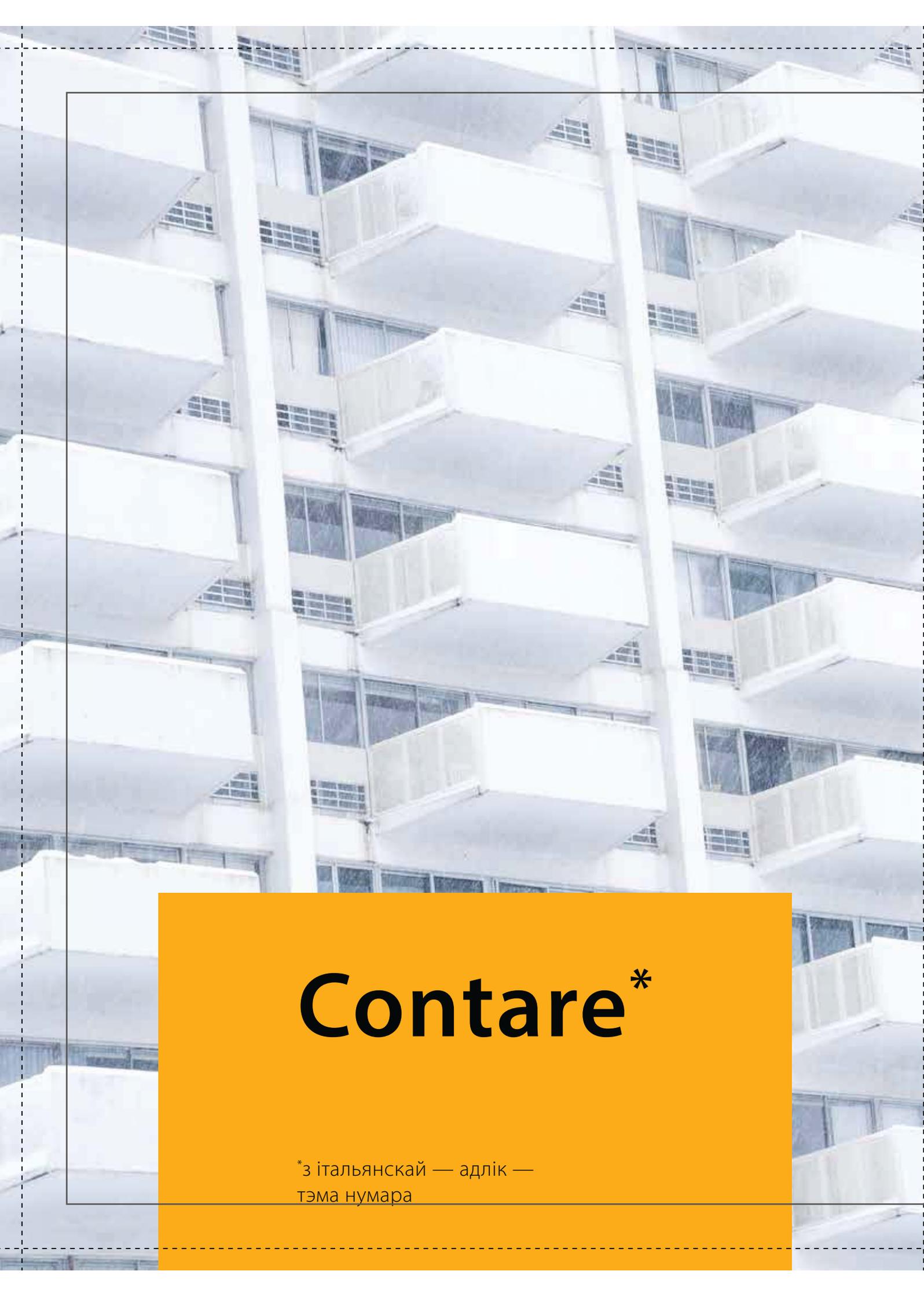

бярэзка №2

№ 2/2017(1065)

ISSN 0320-7579

Contare*

*з італьянскай — адлік —
тэма нумара

«Я шмат думаў. Не ведаю. Так было. Гэта карціна, якую я памятаю. Усё роўна, як калі б я зазірнуў у акно і ўбачыў чалавека, што піша ліст. Яны ўвайшлі ў маё жыццё і выйшлі з яго. І карціна атрымалася такая, як я сказаў: без пачатку і з незразумелым канцом».

Джэк Лондан
«Сцежкай ілжывых сонцаў»

21.12.12 нам абяцалі канец свету. Некаторыя пачалі адлічваць час новай эпохі, не адлюстраванай у календары цывілізацыі майя. Але калі радыкальных змен не адбылося, то некаторыя падзеі за мінулыя чатыры гады можна сапраўды лічыць пачаткам новай эры ў пэўных галінах.

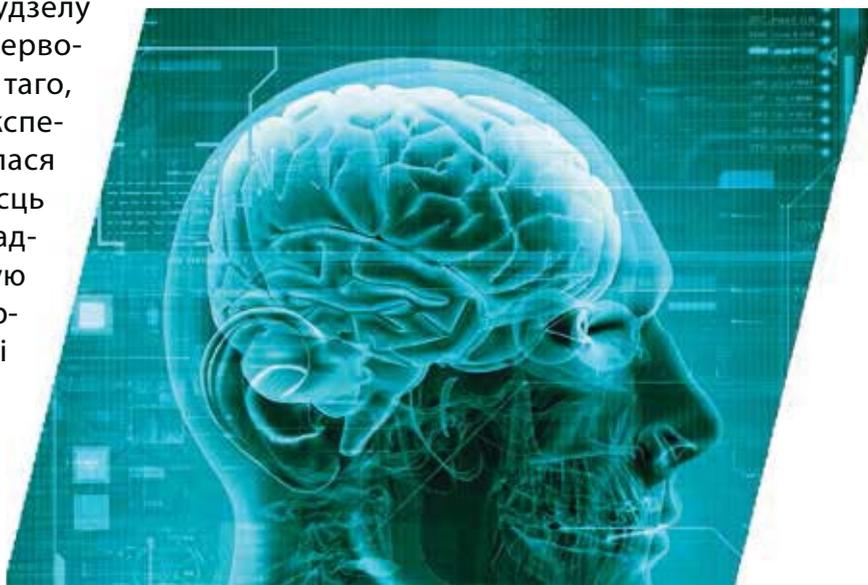
2013

У Брытаніі ўпершыню чалавеку усталявалі біянічны сэнсарны пратэз I-Limb Ultra, якім можна кіраваць праз мабільны тэлефон. Пацыентам стаў 14-гадовы Патрык Кейн, што страціў руку ва ўзросце 9 месяцаў, захварэўшы на менінгіт. Новае вынаходніцтва дазваляе ўладальніку адчуваць усё, да чаго ён дакранаецца. Біянічная рука мае 24 ступені захопу, якія можна паступова рэгуляваць з дапамогай мабільнай прылады. Дзякуючы гэтаму пратэз такі моцны, што

можа вытрымаць вагу да 90 кг, але адначасова настолькі адчувальны, што здольны трымаць тонкі ліст паперы, шклянку з вадой ці маленькую манетку.

2014

У верасні нейрабіёлагі з Францыі, Іспаніі і ЗША ўпершыню ажыццявілі перадачу думак паміж людзьмі на адлегласці 8 тысяч кіламетраў. «Адрасант» думаў пра адно з вызначаных слоў, прыбор электраэнцэфалограф счытваў актыўнасць яго мозга, камп'ютар пераводзіў даныя ў дваічны код і перадаваў іх «адрасату». На тым баку камп'ютар пераводзіў дваічны код у сігналы, якія паступалі ў мозг атрымальніка. Цікава, што доля памылак для першага такога рода эксперымента даволі нізкая — 15%. У чым яшчэ адметнасць падзеі? Даныя перадаваліся з мозга ў мозг, без удзелу іншых аддзелаў нервовай сістэмы. Для таго, каб правесці эксперымент, не даводзілася парушаць цэласнасць цела удзельніка. А адлегласць, на якую перадавалася інфармацыя (з Індыі ў Францыю), прымушае паверыць, што сюжэты фантастычных твораў не такія ўжо нерэальныя.

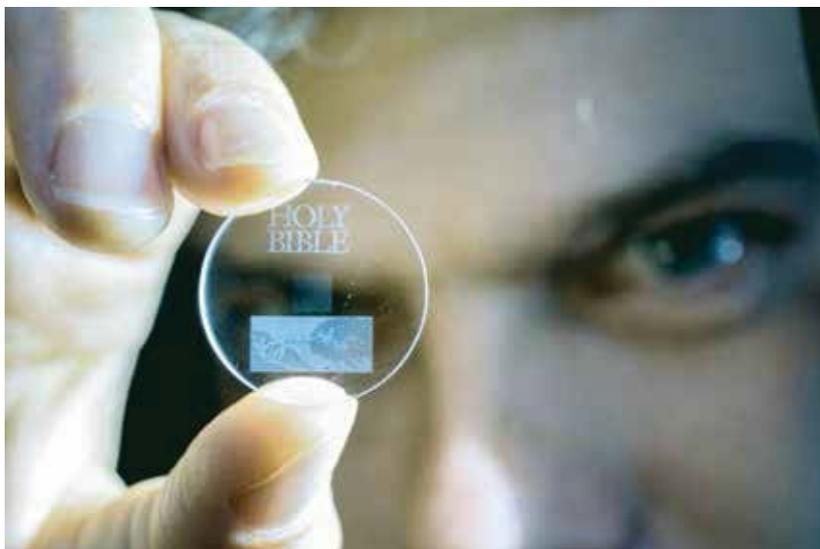
2015

У красавіку супрацоўнікі NASA атрымалі аналіз даных з марсаходу Curiosity, якія дазваляюць меркаваць, што на Марсе ёсць вада. Першыя думкі пра гэта з'явіліся яшчэ ў 2011 годзе, калі на чырвонай планеце заўважылі цёмныя палосы, якія з'яўляліся на крутых схілах у цёплы перыяд і знікалі з набліжэннем халадоў. Задачу — даказаць, што вадкасць з'яўляецца менавіта вадой — выканалі з дапамогай ад-

мысловых аналізаў. Для таго, каб вада ў марсіянскіх умовах была ў належным стане, яна павінна мець вялікую колькасць солей. Па разліках даследчыкаў, такія салявыя раствор можа заставацца на Марсе вадкім пры тэмпературах ад -70° да 24° па Цэльсію. Чыстая вада можа існаваць у тых жа ўмовах толькі пры станоўчай тэмпературы да $+10^{\circ}$ С.

2016

Даследчыкі Стэмтанскага ўніверсітэта распрацавалі вечны носьбіт інфармацыі. Такая флэшка без тэрміну дзеяння выглядае, як шкляны дыск, і мае памер не большы за манетку (дыяметр — 2 см). Тым не менш яна можа захаваць 360 тэрабайт даных. Прыкладна столь-

кі ж змесціцца інфармацыі на трох тысячах самых змястоўных 128-гігабайтных Blu-Ray-дыскаў. Матэрыял, з якога зробленая навінка, устойлівы да перападаў тэмператур, хімічных рэакцый. Каб знішчыць яго змесціва, трэба разбіць сам дыск. У звычайных умовах інфармацыя на такім носьбіце зможа захоўвацца амаль 14 мільярдаў гадоў. Навукоўцы ўжо запісалі на вечныя карты памяці шэраг кніг, у тым ліку Усеагульную дэкларацыю праў чалавека, «Оптыку» Ісака Ньютана, Вялікую хартыю вольнасцей і Біблію.

Кацярына Захарэвіч

Як мне з гэтым жыць?

У мае 2014 вельмі папулярным быў фільм «Сутонне» — пра каханне старшакласніцы і вампіра. Сярод усіх хваляванняў гераіні найбольш уразіла ўсведамленне: яна штодзень робіцца старэйшай, павольна памірае, а яе каханы апошнія сто гадоў не мяняецца і не зменіцца ніколі.

Калі мне было 15, я прачытала «Жыццё ў пазыку» Рэмарка. Там галоўная гераіня, хворая на сухоты, вырашае апошнія дні пражыць максімальна ярка і свабодна. Але хвароба і ўсведамленне хуткага канца — нібы цень, найбольш цёмны ў самыя сонечныя дні. Гэтая кніга завяршыла маё дзяцінства. Узамен я атрымала не дарослае жыццё, а спусташальнае ўсведамленне, што я — не вечная. Не абраная. Звычайная. Не ведаю, ці праграмаваў спадар Рэмарк такі эфект, але я не магла есці, спаць — усё гэта здавалася марнаваннем каштоўных хвілін, якія і так хутка бягуць. Я не ведала, чым заняць час, які вызваліўся ад сну і ежы, і гэта прыгнятала яшчэ мацней: час усё адно бяжыць, як за яго ні трымайся.

Я б, напэўна, не хацела жыць вечна, але неяк заповоліць час, расцягнуць яго, пражыць больш, чым можа звычайны чалавек, — было б добра. Я спадзявалася за гэты час зрабіць штосьці значнае, што дазволіць майму імені зачапіцца за якую-небудзь каражыну і знікнуць сярод астатніх, прынамсі, не хутка. Але мне яшчэ трэба было зразумець, што я хачу рабіць. Я выбрала журналістыку як шапцэ прамовіць сваё імя хаця б шэптам.

З гэтага часу пачаліся вечныя пакуты выбару. Адны шчаслівыя і паспяховыя кажуць, што правільны рэцэпт — працаваць увесь час, не даючы сабе ні слабіні. Кштату, «працуй, калі ўсе адпачываюць, змагайся, калі ўсе апусцілі рукі» і г. д. Другія дэкларуюць спакой і разняволенасць: «чаго напружвацца, калі вынік адзін і той жа?». Амбіцыі падштурхоўвалі мяне прымкнуць да першых, а лянота падказвала, што больш верагодна далучыцца да другіх. І пытанне, ці тоесныя паняцці поспеху і шчасця, таксама выклікала сумненні.

Зараз мне 22, і я яшчэ не вызначылася. Спрабавала ўсё. Частыя выходы за межы зоны камфорту прымушаюць увесь час быць у тонусе, які перарастае ў стан напятай струны, што вось-вось лопне. А на паслабленай струне добра граць немагчыма — затое цэлая, і ніхто не чапае. Вось так і не ведаю, што рабіць.

А вы?

Дзяльба

Марына Шантыр

«І тады маё жыццё падзялілася на «да» і «пасля», — прачытала на адным з форумуў. Дзяўчына распавядае, што пасля афарбоўкі валасоў у яе жыцці адбыліся змены. Уяўляеце, у brunetкі ўсё ішло не так, а цяпер па-іншаму — лепш! І яна не адна такая. Пішуць: «Калі пафарбавалася ў бландынку, хлопцы пачалі заўважаць». Ці такое: «Я была цёмная (таксама пра колер валасоў), зрабіла меліраванне — палагаднела». Дарэчы, у мяне ёсць знаёмыя, якім не перашкодзіла б перафарбавацца, каб стаць больш чулымі.

Стала цікава, як чалавек разумее, што жыццё «падзяляецца»? Здаецца, гэта дастаткова сур'ёзная рэфлексія. Даводзілася чуць, што такое бывае ў людзей пасля аперацыі, хваробы, нараджэння дзіцяці, пераезду ў іншую краіну або смерці каго-небудзь з блізкіх. А тут новы колер валасоў — зачэпка для трагікамедыі.

Дайце паспрабую! У мінулую пятніцу маё жыццё падзялілася на «да» і «пасля». Прычына — «аўтамат» па беларускай літаратуры. Да гэтага я чытала 24 гадзіны ў суткі, а цяпер можна серыялы глядзець.

Другі прыклад. Сядзелі з бацькамі за вячэрай, запыталася ў іх пра пераломныя моманты ў жыцці. Тата задумаўся і адказаў, што такіх не было. Матуля сказала, што вяселле лічыць падзеяй-падзяленнем. Пачуўшы такое, тата адказ мяняць не стаў. Выходзіць, што адно і тое ж можа ўплываць на людзей па-рознаму.

А ёсць падзеі, якія мяняюць жыццё не аднаго-двух чалавек, а вырашаюць лёсы тысяч. Адмена прыгоннага права, Першая і Другая сусветныя войны, кожны прыход новага чалавека да ўлады.

Не жыццё дзеліцца на «да» і «пасля», змяняецца стаўленне чалавека да свету. Адбываюцца перамены, якія прымушаюць пераасэнсаваць усё, што было раней, пераглядзець свае каштоўнасці і расставіць прыярытэты па-новаму. Роберт Алан Манро, вядома, са мной не пагадзіўся б, ён сцвярджаў, што людзі не змяняюцца.

Праўда, была ў мяне знаёмая, як кажуць, «студэнтка, камсамолка, спартсменка і проста прыгажуня», якая пасля заканчэння стасункаў з каханым адмовілася ад бізнес-праектаў, машын і кватэр, ад жыцця ў горадзе і ўзяла манаскі пострыг.

Мы можам «дзяліць» кожную гадзіну жыцця, але навошта? «Жывеш не вечна, чалавек, перажыві ж у момант век!» - завяшчаў нам Максім Багдановіч. Пра дзяльбу — ні слова.

Юлія Спічакова

Выбар і крокі

Ніколі не позна стаць тым, кім ты хочаш быць. Я спадзяюся, вы жывяце жыццём, якім ганарыцеся, а калі не, то спадзяюся, што ў вас ёсць сілы пацаць усё спачатку.

Фрэнсіс Скот Фіцджэральд

Вось у мяне ў руках ключ ад новага жыцця. Да заповітных дзвярэй заста-лося ісці менш за год. Страшна жыць, калі баішся за будучыню. Куды кро-чыць за поспехам? Чым зарабіць на жыццё? Але пазней усведамляеш: мінулага ўжо няма, а будучыня заўтра стане сучаснасцю. Трэба будаваць сваё жыццё сё-ня! Баяцца — недарэчна.

Мой сябар аднойчы запытаўся ў мяне:

— Што для цябе шчасце?

Адказ быў прасты:

— Быць у гармоніі з сабой, быць на сваім месцы.

Але як гэта няпроста — спазнаць сябе. Выбар прафесіі — задача не з лёгкіх, аднак гэты выбар трэба зрабіць самастойна. Няварта дзеля кагосьці выракаць сябе на бязрадаснае жыццё ў палоне нялюбай справы. Бо ніколі не будзе поспе-ху, калі няма страсці.

Мой выбар — журналістыка. Ніхто мяне да гэтага не падштурхнуў, ніхто не натхніў. Быццам яна сама мяне знайшла. І як бы гэты занятак ні супярэчыў маёй сарамлівасці, нічога больш прыдатнага я не магла ўявіць. Ведаў было мала, а жа-дання — хоць адбаўляй. Крок за крокам пачалося маё знаёмства з гэтым асярод-дзем. І вось я пішу матэрыялы. Крыва, але з душой. Мне здаецца, што аднойчы я дапамагу каму-небудзь дабрацца да ісціны, атрымаць адказы на пытанні. Таму я пішу. Чакайце, я на паўдарогі да мары!

Журналістыка — гэта не толькі прафесія, але і стыль жыцця. Свет, дзе можна атрымаць вечнае юнацтва. А што яшчэ трэба, каб адчуваць сябе жывым?

На завяршэнне хачу сказаць тым, хто яшчэ не знайшоў сябе:

1. Спадзявайцеся толькі на сябе і свае сілы.
2. Развівайце прыродныя здольнасці і не кідайце любімай справы.
3. Больш упэўненасці. Пospех на 90 % складаецца з вашых старанняў.

Фота Агаты Гарэзы

Просты хлопец Ілля Фаляжынскі

Гэты музыка мог быць вашым суседам ці сябрам — такім сваім ён здаецца ў кожнай песні. Тым не менш ён самастойна запісаў дэбютны альбом «Схавацца ў туман» і зрабіў свой галоўны «неда-хоп» — няўпэўненасць — пазнавальнай фішкай.

Пра пачатак

Яшчэ ў старэйшых класах школы я даведаўся, што ў цэнтры мастацкай творчасці насупраць майго дома ёсць заняткі па гітары. Я ў той час нічым не займаўся і вырашыў паспрабаваць: а, можа, гэта маё? Спачатку вучыўся граць па нотах, вывучаў выключна інструментальныя кампазіцыі. Потым карыстаўся акордамі. На першым курсе ўніверсітэта ў мяне з'явіўся новы настаўнік, з якім мы пайшлі іншым шляхам. Спачатку ён дапамагаў мне выконваць каверы на розныя кампазіцыі, потым я напісаў сваю першую песню, прысвечаную дзяўчыне, у якую закахаўся. Пачалі з'яўляцца яшчэ творы, а праз некаторы час узнікла думка: чаму б не стварыць свой альбом? Матэрыял паступова набраўся, і восенню ў мінулым годзе я прэзентаваў свой дыск.

Пра альбом

Запісаў на прафесійнай студыі. Паступова: з'яўлялася крыху грошай — бег на студыю і пісаў песню. Часам даводзілася запісваць выключна гітару для некалькіх песень, часам — наадварот, спыняўся на вакале. Гэта было даволі цяжка ў грашовым плане, таму што я быў студэнтам і не працаваў. У сувязі з гэтым былі абмежаванні ў часе: калі я быў незадаволены вынікам, усё адно даводзілася спыняцца на тым, што ёсць, бо калі зноў прыходзіць перарабляць, працэс цягнецца надоўга. Але я буду працаваць далей, і з другім альбомам, спадзяюся, будзе лепш.

Фота Наталі Ісмаіл

Фота Лізаветы Гаравой

Пра раскрутку

Мае песні проста хадзілі па інтэрнэце, потым мяне пачалі запрашаць на імпрэзы. Спачатку было нязвыкла, але згадзіўся, і, нягледзячы на «Няўпэўнасць» (назва адной з песень. — *Аўт.*), даволі ўпэўнена выступіў. Паспеў паездзіць па Беларусі, выступаў за мяжой. Некаторыя канцэрты ладжу сам — ёсць вопыт арганізацыі як уласных, так і супольных мерапрыемстваў.

Рэакцыя публікі на кожным канцэртце розная, нават не ведаю, ад чаго залежыць. Часам ужо на першай песні пачынаюць пляскаць у далоні, адчуваць драйв. А бывае, што і песні падбіраю рытмічныя, і публіку імкнуся разагрэць, а слухачы сядзяць — ледзь не пазяхаюць.

У бліжэйшы час планую яшчэ паездзіць па гарадах, паўдзельнічаць у мерапрыемствах, прадставіць песні са свайго альбома. Час ад часу нагадваю пра яго ў сацыяльных сетках — на старонцы ці ў суполцы. Яго можна знайсці ў інтэрнэт-крамах, сябар казаў, што даведаўся пра альбом і замовіў яго за мяжу.

Пра песні

Песні з'яўляюцца самі па сабе, я не задумваюся, для каго іх пішу. Па сутнасці, я тут увогуле ні пры чым: яны прыходзяць да мяне, я запісваю іх спачатку на паперу, потым з'яўляецца музыка. Я проста агучваю тое, што да мяне прыйшло.

У песнях я б на першае месца паставіў словы, бо ў большасці людзі прыслухоўваюцца менавіта да тэкстаў: рэфрэн, напрыклад, запамінаецца. Хоць без музыкі, канешне, нельга абысціся. Бываюць песні, дзе на першым месцы — стварэнне атмасферы музыкай, але іх менш.

Пра мэты

Мне проста падабаецца займацца музыкай, дзякуючы ёй я адпачываю ад рознай шэрай мітусні. Канешне, прыемна, калі хтосьці можа ў маіх творах знайсці частку сябе. Калі пасля канцэрта людзі падыходзяць і дзякуюць — гэта лепшая ўзнагарода.

Спачатку мне падалося, што альбом — гэта збег выпадковасцей. Калі я асэнсаваў, што маю матэрыял, то зрабіў запіс альбома сваёй мэтай, пра якую стараўся штодня згадваць, працаваць над ёй.

Пра негатыў

Звычайна тыя, каму не даспадобы тое, што я раблю, не выказваюць гэта адкрыта — яны проста не прыходзяць на канцэрты. Я не памятаю, каб хтосьці падышоў і сказаў: «Што ты робіш!» Можна было пару каментарыяў у інтэрнэце. Хтосьці часам падказвае, дзе я схібіў, як можна пайсці інакш і што перарабіць у практычным плане. Адмысловага негатыва я не памятаю. А канструктыўную, практычную крытыку, прычыны і мэты якой я разумею, — успрымаю. Раблю нейкія высновы, не заўсёды ўсё перарабляю, але — прыслухоўваюся.

Пра рух

Разумею, што на тым, што ёсць, нельга спыняцца. Знаёмыя казалі: «Чаму б табе, Ілля, не сабраць гурт?» Мне здаецца, у гэтым напрамку і трэба рухацца: выступаць супольна, што будзе спрыяць запрашэнням на больш маштабныя мерапрыемствы, бо адзін ты мала каго зацікавіш, а гурт выкліча больш гаворак.

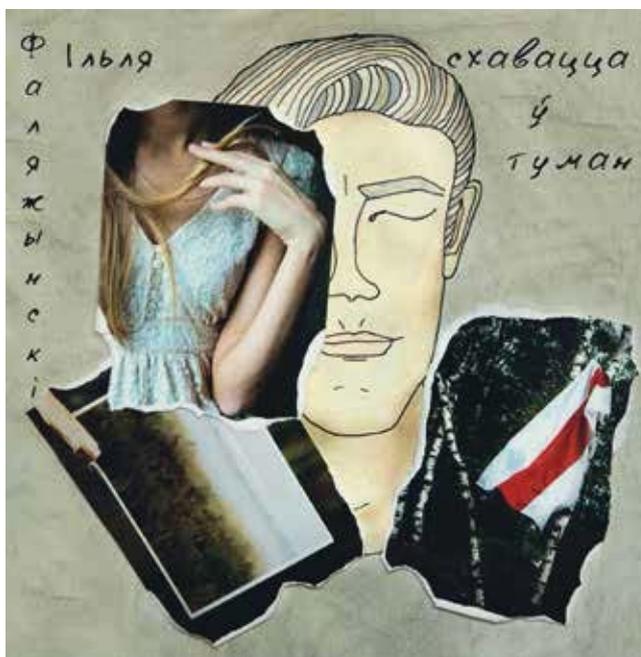
Мне здаецца, трэба выпрацаваць свой стыль, непаўторны, наколькі гэта магчыма. Напрыклад, дзякуючы песням «Няўпэўненасць» і «Зялёная гарбата», усе лічылі, што я п'ю выключна зялёную гарбату і ўвесь час хвалюся. Так мяне сталі пазнаваць. Магчыма, трэба прыдумаць, як выглядаць, і прытрымлівацца вызначанага стылю. Пакуль я яшчэ ў пошуку, не разабраўся да канца.

Не ведаю, ці магчыма ў сённяшніх умовах абраць музыку сур'ёзным заняткам. Верагоднасць, канешне, заўсёды ёсць, але я на гэта не разлічваю. Зараз для мяне музыка — крыху больш, чым звычайнае хобі. Я спадзяюся знайсці справу, якой змагу прысвяціць жыццё, якая дазволіць мне развівацца далей і ахвяраваць сродкі на музыку.

Пра няўпэўненасць

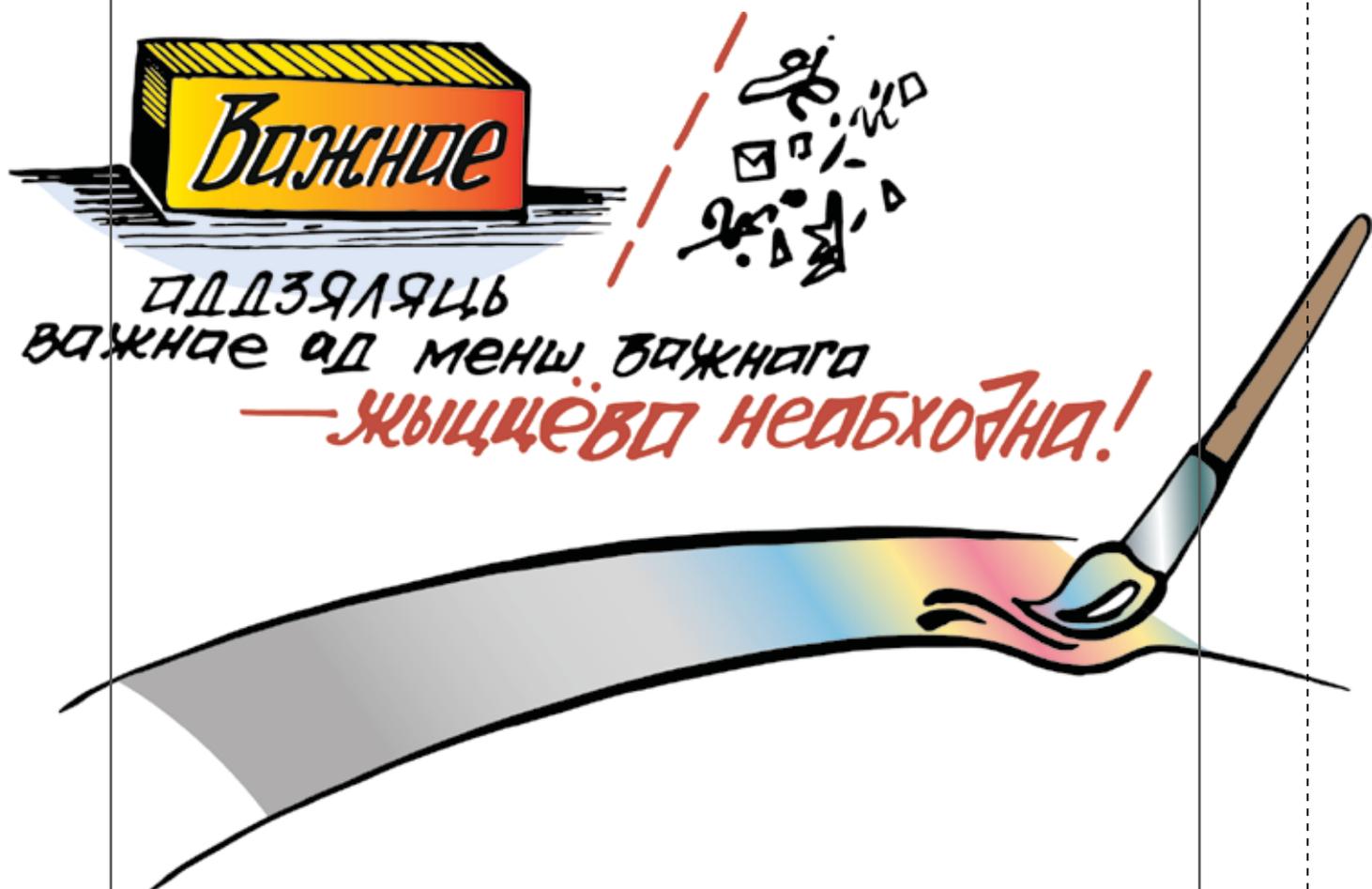
Канешне, даволі часта я сумняваюся, ці правільна ўсё раблю, ці патрэбная мая музыка ўвогуле камусьці. Але стараюся не кідацца з адной крайнасці ў другую. Час ад часу мяне падтрымліваюць людзі, калі пасля канцэртаў падыходзяць і кажуць, што я добра адыграў, што спадзяюцца яшчэ мяне пачуць. Нехта кажа: «Вось і я такі ж няўпэўнены, гэтая песня пра мяне».

Нават калі ты няўпэўнены ці маеш іншыя недахопы, варта вынесці з іх штосьці пазітыўнае, як у мяне выйшла з няўпэўненасцю.

Запісала Кацярына Захарэвіч

Мокры асфальт

— **Н** у вось, нават у гэтым мне не шанце! — усклікнуў Алег, калі натоўп выштурхнуў яго з аўтобуса.

Зіма проста абавязана быць снежнай, каб замест бруднага мокрага асфальту пад нагамі быў сняжок, а ў выхадныя катацца на лыжах.

— Не шанце... — прабурчаў ён, звачваючы да гімназіі.

У жыцці Алега пачалася чорная паласа. Ну, можа, і не зусім чорная, хутчэй цёмна-шэрая — колеру мокрага асфальту. Ён ўсур'ёз пачынаў задумвацца аб вяртанні ў старую школу. Але і не быў упэўнены, што менавіта ў гімназіі справа. Ды і сіл на паступленне было змарнавана нямала. І час страчаны.

У дзесяты клас ён ішоў свядома. Выбраў прафесію медыйшчыка — трэба было падцягнуць інфарматыку і англійскую. З мовай дапамагала суседка, выкладчык лінгвістычнага ўніверсітэта, а вось з інфарматыкай...

Бацькі двух рэпетытараў не пацягнуць, ды і не факт, што Алегу пашанцуе прарвацца на бюджэт. Тады зноў плаціць? Не, ён не зможа дазволіць сабе так абысціся з бацькамі.

— Пераходзь ў гімназію № 3, — параіў знаёмы. — Там інфарматык ад Бога, народ ЦТ на восемдзсят балаў без падрыхтоўкі здае.

І Алег паступіў у гімназію. Палову лета рыхтаваўся да іспытаў, ўвесь ліпень нерваваўся. Але здаў прыстойна. А вось вучоба не задалася.

Ён катэгарычна не паспяваў. Ні з рускай, ні з англійскай, ні з той інфарматыкай. На падрыхтоўку да ўрокаў трацілася безліч часу, а вынік...

— Матэматычка пагражае тройкай за паўгоддзе, фізік матулі скардзіцца, — разважаў Алег ў распранальні тэніснага клуба, які наведваў чатыры разы на тыдзень. — Аднакласнікі косяцца — лічаць нейкім прыдуркам.

— Самі такія, калі лічаць! — аўтарытэтна заявіў яго пастаянны партнёр па тэнісу Мікіта. — Няхай на цябе на корце паглядзяць. Як ты падачу ад мяне прымаеш — Макс Мірны адпачывае! І ў клубе табе роўных практычна няма. І ў сеціве...

Калі б усё было так проста! У апошні час Алегу не шанцавала ні на корце, ні ў клубе, ні ў сеціве. А ён жа прывык быць у цэнтры ўвагі. Хлопец разумеў, што трэба нешта мяняць. Пераглядаць арыенціры. Але як тут разабрацца, як аддзяліць важнае ад менш важнага? Ды і ці варта аддзяляць, калі ў роднай дванаццатай школе ўсё давалася з лёгкасцю, а ў славутай трэцяй гімназіі не атрымоўваецца амаль нічога?

А як жа мара? Хаця... Можна знайсці падпрацоўку і ўзяць-такі другога рэпетытара. Але ці не будзе гэта ганебным ўцёкам ад цяжкасцей? Алег не прывык бегаць ад праблем, і апошні аргумент зачапіў яго больш за ўсё.

Ён штурхнуў дзверы і ўвайшоў у вестыбюль гімназіі.

Успрымай цяжкасці
як новыя выпрабаванні!
І прымі меры,
каб стаць пераможцам.

Шкодная вучылка:

— Знайшоўся тут мне, пераможца! Пры першай жа цяжкасці ў кусты хаваешся? Несур'ёзна. А хто сказаў, што ў школе будзе лёгка? Трэцяя ступень, мой мілы, на ВНУ арыентаваная. Час не тое, што за розум брацца, а канкрэтна вызначыць, што табе жыццёва неабходна, а што можа ў старонцы перакаць.

Сімпатулька:

— А я табе спачуваю. Хлопцам вельмі важна адчуваць сябе на вышыні. І калі не атрымліваецца, жыццё губляе сэнс і прывабнасць. Можа, планка занадта высокая? Можа, яе знізіць? Ой, я зусім не замахваюся на твае амбіцыі! Але як варыянт варта разгледзець паэтапнае ўзыходжанне да будучай прафесіі.

Ты ж сам кажаш, што на медыйшчыка вучыцца збіраешся? Вось і карыстайся сітуацыяй — займі медыя-нішу і пакажы сябе з лепшага боку! У мас-медыя цэняць практыкаў! А універ можна і завочна скончыць.

Памятай, паласа колеру мокрага асфальту калі-небудзь скончыцца. Жадаю вярнуцца на ранейшыя пазіцыі. І ўжо ніколі іх не страціць. Будзе патрэбна дапамога — звяртайся, дапамагу, чым змагу.

Прасунуты старшакласнік:

— Успрымай цяжкасці як новыя выпрабаванні. І прымі меры, каб стаць пераможцам. Дарэчы, ты і сам усё разумееш. І вектары выбудуёваеш правільна. Застаецца толькі абраць. Так, прыйдзеца чымсьці ахвяраваць, што-небудзь пакінуць на потым. А калі перастанеш рассыпацца на важныя, але залішне шматлікія інтарэсы, то і стаўленне навакольных да цябе зменіцца.

Я б арыентаваўся на прафесію, тым больш што не ўсё ў тваёй інфарматыцы так дрэнна. Звярні ўвагу настаўніка на моцныя бакі тваіх кампетэнцый. Зацікаў яго. Удачы! Я ў цябе веру.

Вопытны псіхолаг:

— Я толькі дадам некалькі слоў пра вымушаны занядабай. І тут праблема не такая складаная, як ты сабе ўяўляеш. Вядома, у кожным класе ёсць папулярныя вучні і наадварот. Проста прыйшоў ты ва ўжо сфарміраваны калектыў са сваімі лідэрамі. Там кожны заслужыў і беражэ свой статус. Дай ім час ацаніць і прыглядзецца, пачакай. Адкінь пакуль думкі пра іншых — не прымаюць, і добра. Ўспрымай гэта як невялікую перадышку — самы час падцягнуць вучобу.

Пастаў сабе сур'ёзную мэту, напрыклад, у спорце. Дабіся поспеху! Не бойся — ты ж пераможца! Перакананая, аднакласнікі ацэняць гэта першымі. І яшчэ... Перамогі лёгка не даюцца, ты ж ведаеш. Вучыся трымаць удар, як у любімым тэнісе. Што ж датычыцца колеру тваёй паласы жыцця... Існуюць сотні спосабаў яго змяніць. І спатрэбіцца на гэта толькі некалькі хвілін.

Зазірні на мой блог, падбярэ пару-тройку практыкаванняў, калі цёмна-шэры надакучыў. Усё ў цябе атрымаецца!

Першакласнік з яблыкам:

— Зацяжка нам, гімназістам, прыходзіцца. У мяне вось таксама з матэматыкай не вельмі. Ды і з англійскай праблемы. Слухай, а давай змагацца разам? Разам неяк весялей атрымліваецца і не так страшна. Хочаш, яблычкам пачастую? Пачынаць трэба з чагосьці. Лепш з добрага.

Твар на гарышчы

Даша і Света марылі ўпотаі з'ездзіць на дачу дзядзькі Валодзі, якая па зімовым часе пуставала, чакаючы вясновых дзянькоў. У суботу Светка цішком ўзяла з дзядзькавага стала ключы, дзяўчынкі селі на электрычку і за паўгадзіны дабраліся да Кукушкіна.

Яно сустрэла іх некранутым снегам у двары і замерзлым замком на дзвярах. Дзяўчынкам патрэбна было добра павазіцца, каб ададраць ад яго калючую наледзь. Урэшце ключ пракруціўся, і дзверы адчыніліся.

— Як жа халодна! — расчаравана працягнула Даша. — Улетку тут утульней.

— Уле-е-етку! — перадражніла Светка. — Улетку тут народу поўна. Не ный, зараз вогнішча раскладзем.

Хвілін праз дваццаць у двары ў мангале патрэскаваў агеньчык, а на рашотцы падсмажваліся каўбаскі. Дашка наліла з тэрмаса дымлівай гарбаты.

— Ну, з прыездам! — падміргнула яна, лёгенька чокнуўшыся сваім кубачкам аб кубак сяброўкі, і раптам нібы спалохана паглядзела некуды ўверх, за Светкіну спіну. — Ой, а хто гэта ў вас там?

— Дзе?

— Там нехта стаяў, у акне, на гарышчы, — няўпэўнена патлумачыла Даша. — З жоўтым тварам.

— Не кажы глупства, — здрыганулася Светка. — Снег вакол некрануты, замок зачынены, вокны цэлыя.

— І ўсё ж там хтосьці быў, — упарта паўтарыла Даша, узіраючыся ў пустэчу паддашкавага акенца. — Жоўты твар, крывы рот, чорныя бровы...

— Вось баязліўка! — Светка падкрэслена бадзёра ўсміхнулася. — Хадзем, праверым!

Дзверы, што вялі на лесвіцу да гарышча, таксама былі замкнёныя, але ключ хутка адшукаўся ў звязцы, і дзяўчынкі падняліся наверх. З першага погляду стала зразумела, што сюды даўно ніхто не наведваўся: паўсюль роўным пластом ляжаў пыл, пад якім угадваліся старая мэбля, кошыкі з нейкім халусцем, стосы часопісаў... Проста ля ўвахода валялася жоўтая карнавальная маска.

— Дык вось жа! — здрыганулася Дашка. — Гэта яно! Гэты твар быў у акне!

— Лухта, — нахмурылася сяброўка. — Як яна магла трапіць на акно?

Светка нахілілася, падняла маску і паклала яе на крэсла.

— Тут люстэрка. Хадзі сюды!

Дашка асцярожна наблізілася.

Люстэрка таксама было ў пыле, і дзяўчынкі пачалі праціраць яго рыззём, што ляжала побач. Раптам абедзве замерлі: у адлюстраванні, проста за іх спінамі, павольна набліжалася цёмная фігура ў жоўтай масцы...

— А-а-а-а-а!!! — першай загарлапаніла Светка.

— А-а-а-а-а!!! — падтрымала сяброўку Дашка.

Дзяўчаты лавінай зляцелі ўніз па лесвіцы, не аглядаючыся, схапілі курткі, дрыготкімі рукамі зачынілі дом і рванулі, нідзе не спыняючыся, да станцыі.

Прывід Аркаша

На ростанях. Не па Коласу

Кожны дзень жыццё прапануе выбар — мы прымаем рашэнні, пра наступствы якіх рэдка задумваемся. А ці маюць значэнне нашы дзеянні? Тым больш у пытаннях, кшталту: «легчы спаць раней ці паглядзець серыял?», «апануцца як звычайна ці больш афіцыйна?» Пра важнасць выбару і яго ўплыў на лёсы іншых людзей, пра перамяшчэнні ў часе і разгалінаванні жыцця — у наступнай падборцы фільмаў.

«Інтэрстэлар», ЗША — Вялікабрытанія, 2014

Кіно пра чалавецтва, якое ў будучыні сутыкаецца з экалагічнай праблемай. Каманда навукоўцаў адпраўляецца скрозь кратавую нару («тунэль» ў прасторы ў кожны момант часу) у іншую Галактыку з мэтай знайсці новую, прыдатную для жыцця планету. Галоўны герой фільма Купер выбірае: застацца з сям'ёй ці паляцець? Ён думае:

«Выратую чалавецтва — выратую сям'ю». Яго адносіны з дачкой Мэрфі фарміруюцца па схеме «я павінен зрабіць так, а ты вырасцеш і зразумееш». Купер абяцае: калі яны зноў сустрэнуцца, будуць аднаго ўзросту. Але бацька ўбачыць дачку ўжо паміраючай бабуляй.

У космасе і на кожнай планеце, дзе пабывала каманда, час ідзе не так, як на Зямлі. Каб даляцець да Сатурна, спатрэбіліся тры гады, а на планеце Мілер адна гадзіна — сем зямных гадоў. Камандзе давялося прымаць рашэнні, якія для жыхароў Зямлі цягнуліся дзясяткі гадоў, а ў абранай місіі час — такі ж рэсурс, як ежа і кісларод.

«Воблачны атлас», ЗША — Германія — Ганконг — Сінгапур, 2012

Гісторыя пра людзей, якія жылі ў розныя эпохі, але іх лёсы цесна перапляліся. Шэсць частак — шэсць часавых адрэзкаў. Кожны сюжэт — асобная гісторыя двух-трох чалавек. Кожны герой робіць выбар, ад якога залежыць будучыня, — якім будзе яго наступнае жыццё.

Найбольш дакладна ідэю фільма тлумачаць словы Сан Мі, персанажа з XXII стагоддзя: «Мы не гаспадары свайго жыцця. Ад нараджэння і да смерці мы звязаныя з іншымі. І кожная наша правіннасць, як і кожная добрая справа, нараджае нашу будучыню».

«Спадар Ніхто», Бельгія — Германія — Канада — Францыя, 2009

Галоўны герой фільма — Нэма Ніхто, якому пры нараджэнні анёлы, выпадкова ці наўмысна, пакінулі звесткі пра яго будучыню. Ён — апошні смяротны чалавек. Бессмяротныя з задавальненнем глядзяць тэлешоу, у якім шалёны стары Нэма дажывае свае апошнія дні. Да яго прыходзіць

журналіст і просіць распавесці гісторыю жыцця. Калі бацькі Нэма развяліся, у яго быў выбар: застацца з бацькам ці з маці. І ён распавядае пра два жыцці, што маглі б у яго быць, пераскокваючы з аднаго ў другое, паралельнае. Кожнае дзеянне, што робіць Нэма ў адным з жыццяў, вядзе за сабой наступствы, якія нараджаюць новую версію падзей. Калі ж суразмоўца пытаецца у старога, якая з гісторый — праўда, Нэма адказвае: «Кожная!» Усё магчыма, пакуль не зроблены выбар.

«Чалавек з Зямлі», ЗША, 2007

Хоць Джон і жыве на Зямлі ўжо тысячы гадоў, ён не геній, не валодае адмысловымі здольнасцямі ці нечым падобным. Людзі забываюць дзяцінства, і Джон не памятае «першабытны перыяд» свайго жыцця. Ён не адкажа вам, дзе быў, напрыклад, у 1791 годзе, бо і звычайны чалавек не ўспомніць, дзе ён быў год ці два таму. Джон упершыню распавядае людзям праўду пра сябе — жыве ўжо 14000 гадоў. Але разумее, што памыліўся.

«Касмічная адысея», Вялікабрытанія — ЗША, 1968

Фільм-загадка. Рэжысёр адлюстравалі свой погляд на эвалюцыю чалавека. Спачатку — першае выкарыстанне прылад працы і забойства. Затым — адкрыццё нашага часу — артэфакт на Месяцы, які вядзе герояў-астранаўтаў на Юпітэр. У час палёту мы становімся сведкамі яшчэ адной як ніколі надзённай тэмы: канфлікту чалавека і машыны. Бартавы камп'ютар станцыі «Хэл» цалкам захоплівае кіраванне. Аднак у Дэйва, адзінага, хто выжыве, атрымліваецца адключыць яго. Потым Дэйв трапляе ў незнаёмы пакой, падобны да залы старадаўняга палаца, але ў той жа час — футурыстычны, дзе герой хутка старэе. Апошні кадр фільма — дзіця ў адкрытым космасе.

Марыя Шчыпанова

Музычны «цюнінг»: напрамкі, якія натхняюць

З чым асацыіруюцца ў вас такія музычныя напрамкі як блюз, дыска, кантры? Ужо само іх гучанне выклікае адчуванне чагосьці «олдскульнага», што гучала ў старых фільмах і што не датычыцца XXI стагоддзя. Напрамкі, да якіх сучасны слухач ужо губляе зацікаўленасць, некалі здзейснілі сапраўдную культурную рэвалюцыю і аб'ядналі мільёны людзей ва ўсім свеце.

Рок-музыка, якая перажывае новы віток папулярнасці, каранямі сыходзіць у блюз і рок-н-рол 40-х гадоў мінулага стагоддзя. Па адной з версій першай кампазіцыяй, якую можна аднесці да року, з'яўляецца сінгл Фэтса Доміна «Fat Man», які выйшаў у 1950 годзе. Джаз — не нашмат старэйшы: як музычны напрамак ён канчаткова сфарміраваўся толькі ў канцы XIX стагоддзя.

Выканаўцы XXI стагоддзя зусім не прайграюць сваім папярэднікам у арыгінальнасці падыходаў да музыкі. Жанры і напрамкі, пра якія пойдзе гаворка, узніклі ў канцы другога тысячагоддзя. Некаторыя з іх маюць ужо тысячы прыхільнікаў на розных кантынентах, а кагосьці слухаюць на старэнькіх прайгравальніках пад пледам і з кубкам кавы. Адно можна сказаць дакладна: нашы з вамі сучаснікі

могуць, умеюць і любяць ствараць крутую музыку.

Новыя напрамкі ў першую чаргу звязаныя з электронікай — галоўным рухавіком музычнай індустрыі. На мой погляд, агульная рыса гэтых напрамкаў — сыход на другі план жывога вакалу. Індывідуальнасць спевака — яго голас «цюнігуюць», ператвараюць у дадатковы музычны інструмент.

У гэтым ёсць нешта ад саўндрэкаў: пад такую музыку можна працаваць, займацца спортам, медытаваць і

нават спаць — у яе як быццам няма пачатку і канца. Напрыклад, вонкі (wonky), па-скандынаўскі мінімалістычны скві (skweee), меладычны і расслабляльны лoверкейс (lowercase) і абсалютна касмічны па сваім гучанні сіпанк (searunk). Пра апошні з напрамкаў кажуць, быццам ён ужо даў пачатак сапраўднай субкультуры прыхільнікаў марской тэматыкі. Сіпанк хутчэй нагадвае медытатывную музыку

lamamiwhoami

90-х з шумам мора на заднім плане і не мае нічога агульнага з панкам. Для мяне гэты жанр быў сапраўдным адкрыццём: у сіпанку своеасаблівае, «незямное» гучанне. Сярод выканаўцаў адзначу *Yamamiwhoami* — шведскі мультымедычны праект, які змешвае ў сабе эмібент, сінці-поп, дрым-поп, трып-хоп і іншае. Ён быў створаны ў 2009 годзе спявачкай Йонай Лі, голас якой цяжка апісаць словамі, — трэба проста надзець навушнікі, уключыць трэк, заплюшчыць вочы і слухаць.

Куды большы інтарэс — ужо не эмацыянага, а, хутчэй, прыкладнага характару —

выклікаў у мяне блэк-мідзі (*black MIDI*). Гісторыя жанру такая: у 2009-м на папулярным японскім сайце з'явіўся ролік з рэміксам на тэму з анімэ. Рэмікс гэты быў зроблены ў праграме навучання клавійным інструментам *Synthesia*. Сама «партытура» такой музыкі выглядае, як электронная схема з адзначанымі на ёй нотамі рознай вышыні і працягласці. Але, у адрозненне ад жывых музыкаў, камп'ютарная праграма здольная прайграваць адначасова тысячы гукаў ва ўсіх даступных чалавечаму вуху рэгістрах. Такую музыку можна не толькі слухаць, але і глядзець: і гучыць незвычайна, і выглядае чароўна. Праўда, гэтыя відэа не рэкамендуюць хворым на эпілепсію.

У пошуках навінак я, сардэчны прыхільнік року, зусім нядаўна натрапіў на кавай-метал (*kawaii metal*) — музыку яркую, арыгінальную і трохі вар'яцкую. Напэўна, многія чулі пра малады японскі гурт *BABYMETAL*, які ўжо пачаў збіраць стадыёны ў сябе на Радзіме. Кавай-метал — кантрастнае спалучэнне цяжкіх гітарных рыфаў і меладычных вакальных партый, гатычнага рок-антуражу і японскага нацыянальнага каларыту. Музыка энергічная і даволі жорсткая, але тым, хто любіць пацяжэй, дакладна спадабаецца.

Чаго я ніяк не чакаў знайсці на прасторах інтэрнэту, дык гэта афрыканскую электроніку. Называецца жанр *shangaan electro*, і для еўрапейскага вуха такая музыка гучыць больш чым дзіўна: афрыканскія народныя матывы пакладзеныя на бадзёры танцавальны рытм. Творчасць «на аматара», аднак нават чалавеку, якому такі стыль няблізкі, ад засеўшых ў галаве мелодый пазбавіцца вельмі цяжка.

Занурыцца ў новыя музычныя напрамкі — працэс натхняльны і карысны, нават калі тое, што вы пачуеце, падасца дзіўным або шакіруе. Слухайце — усяго і пабольш. Незвычайныя творчыя адкрыцці дакладна натхняць на ўласныя.

Babymetal

Жэня Вялько

Псіхалагізм у літаратуры

Вітаю, дружка!
 Вой, чакай, бачу-бачу, цябе так напужаў загаловак, што ты ўжо спрабуеш перагарнуць старонку. Не трэба баяцца, дружка! Скажу табе па сакрэце: дарослыя часам хочуць выглядаць збоку такімі разумнымі, што прыдумляюць складаныя і страшныя назвы ўвогуле ж простым рэчам. Вось так і з псіхалагізмам. Не пужайся, усё насамрэч проста.

Але, павінен прызнацца, і дастаткова складана. Калі ты чытаў калі-небудзь рэцэнзіі на творы, водгукі, то часам мог сустрэць такое: «Псіхалагізм у творы амаль не праглядаецца...» або наадварот: «Аўтару удалося стварыць цэласны, псіхалагічна вывераны твор».

Дык што такое псіхалагізм твора, і чаму ён так важны?

Не буду далей цябе мучыць. Псіхалагізм у творы — ўсяго толькі перадача аўтарам унутранага жыцця героя. То бок, яго душэўнага стану.

Бачыш, як проста. Іншымі словамі, аўтар павінен паказваць не толькі дзеянні героя, але і прычыны гэтых дзеянняў, чым яны выкліканы: настроем, выхаваннем, сквапнасцю, жалем, голадам, холадам, злоснасцю... Вось уяві: ішоў па вуліцы хлопчык, убачыў птушаня. Што ён зробіць? Пачне шукаць гняздо, каб пасадзіць небарак на месца? Ці панясе бедную птушачку свайму кату, каб даць

пагуляць, а потым зжэрці? Ды ён можа зрабіць і першае, і другое! Але аўтар павінен патлумачыць, чаму ён так зрабіў. І гэта тлумачэнне павінна быць там, наперадзе, да гэтай знаходкі. Каб чытач ніколі не сумняваўся ў дзеяннях героя. Вось таму і такая быццам простая задача робіцца насамрэч складанай.

Але без псіхалагізму ніяк! Бо чытач павінен паверыць у шчырасць учынкаў герояў, паверыць аўтару. І таму ты, дружа, мусіш стварыць не толькі знешнасць свайго героя, але і яго унутраны свет: характар, звычкі, жаданні, памкненні, страхі, радасці, усё-усё-усё.

Давай разгледзім неабходнасць псіхалагізму на прыкладзе такой вядомай табе казкі «Чырвоная Шапачка». Помню, калі маёй дачушцы было гадка чатыры, я ёй чытаў:

«Нейкім разам спякла мама піражок і сказала дачушцы:

— Схадзі, Чырвоная Шапачка, да бабулі, занясі ёй піражок і гарнушак масла ды даведайся, ці здаровая яна.

Сабралася Чырвоная Шапачка і пайшла да бабулі.

Ідзе яна лесам, а насустрач ёй — шэры Воўк.

— Куды ты ідзеш, Чырвоная Шапачка? — пытаецца воўк.

— Іду да бабулі, нясу ёй піражок і гарнушак масла».

Здаецца, усё зразумела і проста, праўда? Але не так было для маёй дачушкі. Раней я раскажваў ёй пра лес, ваўкоў... І яна, як толькі мы прачыталі во гэтыя радкі, сыпанула пытаннямі:

— А чаму мама Чырвоную Шапачку ў лес адну пусціла, там жа воўк? А чаму дзяўчынка не спужалася ваўка? А чаму яна не ўцякла, а загаварыла з ваўком? А навошта яна прызналася, куды ідзе?

І я разгубіўся! У сваім дзяцінстве я чытаў гэтую казку, яна была нейкай іншай! Хто так «абчасаў» вядомую казку Шарля Перо, невядома, але гэта няправільная казка! Не мог знакаміты казачнік напісаць, прабачце, такую лухту, каб дзеці чыталі — і пасля перапытвалі. Чытачу усё адразу павінна быць зразумела!

Давай разам знойдзем арыгінал казкі. Вось што нас чакае (тут трохі ў скарачэнні):

«Жыла-была адна дзяўчынка... Дзяўчынка гадзінамі магла блукаць па навакольных лугах і лясах, збіраць кветкі і ягады і напяваць песенькі. А яшчэ яна любіла загаворваць з кожным, хто сустракаўся ёй на шляху, нават з зусім незнаёмымі. Але маці не лаяла сваю дачку, якая ... была дзяўчынкай добрай, ветлівай і выхаванай. Аднак яна вельмі хвалявалася, што дзяўчынка можа заблукаць і ніхто яе не знойдзе. Таму бабуля падарыла ўнучцы чырвоную шапачку, каб яна была бачная нават здалёк.»

Вось дык маеш! Ты толькі зірні, дружа: аўтар нам нават патлумачыў, адкуль у дзяўчынкі чырвоная шапачка, — каб не згубілася! Чаму дзяўчынка загаварыла з ваўком — цяпер зразумела: бо была ветлівая. Яшчэ застаюцца пытанні? Так, таму зірнем, што было далей у пачатку казкі Перо.

«Але аднойчы бабуля захварэла, і трэба было тэрмінова аднесці ёй настойку з лясных ягад. Маці была вельмі занятая па гаспадарцы і не магла сама наведаць бабулю. А адпраўляць Чырвоную Шапачку адну яна баялася. Раптам заблукае? Тады мама вырашыла пайсці на хітрасць. Яна паклікала Чырвоную Шапачку і сказала:

— **Чырвоная Шапачка, ты пойдзеш сёння адна да бабулі. Але спачатку я павінна сказаць табе нешта страшнае. Ведай, што ў нашай акрузе з'явіўся злосны воўк.**

— **Воўк? — здзівілася Чырвоная Шапачка. — А хто гэта такі?**

— **Гэта страшны звер. Ён гойсае ў цёмным лесе і шукае маленькіх дзяўчынак, якія не ходзяць кароткай дарогай. Але ты можаш лёгка пазбегнуць сустрэчы з ім, — сказала мама, — ідзі па сцежцы і нікуды не паварочвай».**

Вось дык маеш! Цяпер, дружа, нам усё зразумела! І чаму маці мусіла адну адправіць дачушку праз лес: бабуля захварэла, і як маці перасцерагла Чырвоную Шапачку — каб ішла кароткай сцежкай. А галоўнае: Чырвоная Шапачка ніколі раней не бачыла ваўка! Так, яна не паслухала маці, піша Перо, збочыла за ягадкай, зайшла ў лес, сустрэла ваўка. Але не зразумела, хто перад ёй, і усё расказала!

Вось як піша Перо:

«— **Добры дзень, дзяўчынка, — пачула яна за спінай.**

Чырвоная Шапачка павярнулася і ўбачыла калматую, але на выгляд цалкам лагодную істоту.

— **Ой, як вы мяне напалохалі! Я ўжо думала, што вы і ёсць той самы страшны воўк.**

Воўк хіхікнуў пра сябе. Ніколі яшчэ не здаралася такога, каб яго нехта не пазнаў.

— **Які ж я воўк! Я ўсяго толькі сціплы лясны жыхар. А куды ты ідзеш з гэтым кошыкам?**

— **Я вельмі спяшаюся да сваёй бабулі. Яна захварэла, і я павінна аднесці ёй лекі».**

Цяпер карцінка выглядае цалкам лагічнай, не застаецца ні аднаго пытання да аўтара: ён усё нам патлумачыў, у тым ліку і праз унутраны стан маці — яна баялася за дачушку, таму наказвала ёй, як трэба паводзіць сябе ў лесе; дзяўчынкі — яна любіла блукаць, была ветлівай, не ведала, як выглядае воўк; самога ваўка — ён падаецца нам тут страшным, але хітрым, зусім недурным зверам.

І замест нашага куртатага дыялогу, што быў напачатку, атрымалася гісторыя, у якой дасканала выпісаная тры героі. І гэтыя героі здзяйсняюць свае учынкi згодна з сваімі ведамі, досведам, звычкамі, іначай — згодна са сваім унутраным светам. І мы цалкам у тое верым, у нас няма пытанняў да аўтара!

Ты ўпэўніўся, дружа, якую важную ролю адыгрывае ў творы наяўнасць псіхалагізму? Тады — справа за табой. Пішаш апавяданне? Вярніся да пачатку: ці зразумее чытач, чаму твой герой дзейнічае так ці інакш, гаворыць тыя ці іншыя словы? Калі мы абгрунтуем крокі нашых герояў наперад, патлумачым знешнія праяўленні чалавека яго унутраным светам, нам кожны крытык скажа: твор псіхалагічна вывераны, аўтар — малайчына!

Будзем малайчынамі, дружа!

Дзядзька Кузьма

Лісты да хрэсніка

Добры дзень, мой дарагі хрэснік!

Днямі мы з дзедам заязджалі да вас, гасцінцаў вясковых навезлі. Вельмі хацелі цябе ўбачыць, шкада, што не засталі дома. Затое з матуляй тваёй папілі гарбаты, пагаварылі. Я расказала ёй, як мы з унукам асарамаціліся.

23 лютага ўнук запрасіў нас у свой клас на ранішнік. Усё ішло выдатна. Малыя чыталі вершы, гучалі песні ваенных гадоў, міргалі на экране кадры кінахронікі. Курсанты ваеннага вучылішча гаварылі пра свяшчэнны абавязак абараняць Радзіму, пра слаўныя воінскія традыцыі народа. Наш дзед прыйшоў у вайскавай форме, расказаў пра пагранічнікаў, нечы тата — пра ракетна-касмічныя войскі. Партрэт сапраўднага мужчыны склалі і нават у планшэтах танкавы бой правялі. Усе ў захапленні: «Ура! Ура!» У хлопчыкаў вочы гараць. Кожны абаронцам Айчыны гатовы стаць: хто ў спецназ хоча, хто — у дэсантнікі, хто — на граніцу са сваім сабакам... Дайшла чарга да нашага малога:

— А я вайскоўцам быць не хачу.

— Чаму?

— Я крыві баюся.

Смех у зале, дзед шыпіць:

— Мог бы прамаўчаць! Хто цябе за язык цягнуў?

А малы ў нас увесь у дзеда: такі ж упарты. Калі пачаў, да канца давядзе.

— Існуе заповедзь: «Не забі», — кажа. — А Хрыстос сказаў: «Хто меч дастане, той ад мяча і загіне». Я Госпаду аб міры малюся.

Клічнік у канцы таго мерапрыемства распаўся на шматкроп'е. Гэтага ў сцэнарыі не прапісвалі...

Дома нам, белым варонам, дасталося ад дзеда-арла. Ён унуку з малых гадоў пра Аляксандра Македонскага чытаў, пра Аляксандра Неўскага і Суворова расказваў, а ўнук так падвёў, надзеі не апраўдаў! Ды яшчэ сапсаваў ранішнік.

А калі падумаць, то навошта бушаваць, хвалявацца? Дзіця ведае, што не хоча быць вайскоўцам, а кім хоча — пакуль не выбраў. Усе людзі розныя, і кожнага Бог сваім шляхам вядзе. Адзін Радзіму мячом абараняе, другі — працаю, трэці — малітваю. Калі б наш дзед у царкву хадзіў, дык іншымі вачыма, напэўна, на свет глядзеў бы.

У царкве на кожнай літургіі Вялікая екізія (узмоцненая малітва) пачынаецца з ускліку: «Мірам Госпаду памолімся!» Гэта значыць, што маліцца Богу трэба, маючы мір у душы, прымірыўшыся з кожным, не маючы ні на каго гневу або варожасці.

І моліцца народ Божы аб «міры ўсяго свету», каб не было варожасці паміж народамі і дзяржавамі ва ўсім свеце. Моляцца вернікі пра «часы мірныя», каб паміж грамадзянамі ўсёй краіны не было барацьбы і смуты. І на кожнай літургіі ў Заповедзях блажэнства спяваюць: «Блажэнныя міратворцы, бо яны сынамі Божымі наракуцца». Заўваж: міратворцы, а не байцы.

А наконт абаронцаў Айчыны мы з унукам вырашылі, што гэта не толькі вайскоўцы, а і ўвесь народ. Людзі навукі — даследчыкі, канструктары, вынаходнікі — прыдумляюць новыя тэхналогіі, умацоўваюць магутнасць краіны. Хіба яны — абаронцы Айчыны? Медыкі берагуць здароўе нацыі, ратуюць ад хвароб. Яны — абаронцы? Канечне. Фермеры, работнікі сельскай гаспадаркі кормяць усю краіну. Багацце прадуктаў — гэта харчовая бяспека краіны. Значыць, і яны абараняюць

Радзіму. Дзеячы культуры зберагаюць духоўныя каштоўнасці нацыі... Абаронцаў у Радзімы шмат: кожны, хто добрасумленна працуе на сваім месцы, — яе абаронца.

І сапраўдны мужчына не толькі моцны і смелы, ён яшчэ і разумны, добры, умелы. Згодзен?

Значыцца, праз пару дзён наш дзед астыў і сказаў унуку, што яму самому рашаць, кім быць і як Радзіме служыць. Слава Богу!

А ты, залаты мой, ужо думаў пра гэта?

З любоўю,
твая хросная.

**Адкрыты дыстанцыйны культурна-інфармацыйны марафон
«Культ-пра-Свет» прадстаўляе**

Жамчужына майго мястэчка

Калі я была маленькай, часта прасіла бацькоў расказаць мне цікавую казку. Але яны былі занятыя працай, і тады я ішла да суседкі Галіны Іванаўны Піскун, пеўчай Вербавіцкага храма. Яна мне расказвала вельмі цікавыя прытчы. Цяпер, калі я пішу і чытаю сама, у мяне ўзнікла жаданне запісаць іх.

Галіна Іванаўна заўсёды гаворыць, што добрых людзей больш. І каб мы, дзеці, дзецьмі і заставаліся...

— Як гэта? — спытала я асцярожна, баючыся пакрыўдзіць старую, бо, здавалася, яна сказала глупства. — Не зможам мы дзецьмі доўга заставацца. Ды і цяпер ужо не дзеці...

— Хрыстос некалі сказаў: будзьце, як дзеці, бо дзіця шчырае, душа ў яго чыстая, злосці на сэрцы няма. А злосць на ім сляпым яго робіць... Жывіце сваім чалавечым векам...

— Як гэта — чалавечым? А вы хіба іншым векам жывяце? — не пераставала здзіўляцца я.

— Ат, унучка, наш век ужо кацячы.

— Ой, гэта як? Апавядзіце, калі ласка!

— Ну, слухай сабе, — лагодна ўсміхнулася бабуля Галіна. — Даўно тое было. Стварыў Бог усё жывое на зямлі, паклікаў да сябе, стаў гады жыцця раздаваць. Першы чалавек прыйшоў. Табе, кажа Бог чалавеку, дваццаць гадоў жыць. Пакрыўдзіўся чалавек, але змаўчаў. Прышоў да Бога конь. Бог каню кажа: табе сорок гадоў. Злітуйся, Божа, стаў прасіць конь. Сорок гадоў мне плуг цягаць, бізун трываць, хамут насіць? Скінь палову! Тут чалавек да Бога: аддай мне, Божа,

дваццаць конскіх гадоў, калі ён адмаўляецца. Добра, кажа Бог, бяры. Карова тут да Бога прыйшла. І ёй Бог сорок гадоў дае. Не хачу, кажа карова, сорок гадоў трыццаць, як мае цыцкі шморгаць будучь. Досыць з мяне і дваццаці. А чалавек зноў да Бога: аддай і гэтыя дваццаць мне. Згадзіўся Бог. Сабака прыбег — яму Бог дваццаць адмераў. Завыў сабака: дваццаць гадоў на ланцугу? Ды за што мяне на такія здзекі, Божачка? Скінь палову. А чалавек тут як тут: дай мне, Божа, дзесяць сабачых. Бог і тут не адмовіў. Потым котка завітала. І яна ад дваццаці адмераных ёй Богам адмовілася: досыць на мой век дзесяць, кажа котка. І яшчэ чалавеку дзесяць гадоў дасталася... Вось з тае пары і жыве чалавек : першых дваццаць гадоў — свой век, чалавечы. І валасок з яго галавы дарэмна не ўпадзе, толькі для сябе і жыве. А потым век конскі надыходзіць: сям'я ды дзеці — цягні воз, такі лёс. Зарабляй, дзяцей падымай, дом будуй. Выраслі дзеці, тут бы і спачыць, для сябе пажыць, ды век каровін пачынаецца: дояць дзеці — таму на кватэру дай, таму вяселле рыхтуй, тут мэблю набывай, там машыну... Выраслі дзеці — пайшлі ўнукі: вось і век сабачы. Пільнай адно ўнукаў, сядзі ля іх, бы прывязаны, будзь за маці і за татку, і за няньку, і за вартаўніка. А ўжо і сам ледзь ногі цягнеш. Забарэ да сябе каторы з дзяцей — вось і пачаўся век кацячы. Карысці з цябе ў доме аніякай, адно каб пад ногі не трапіцца іншы раз. Што дадуць, тое з'ясі, дзе пакладуць, там і паспіш...

Сапраўды, навошта людзям дадзена жыццё? Каб проста прайсці праз яго, як па лесвіцы, ад дзяцінства да старасці, ад нараджэння да смерці? Каб загарэцца, як ліхтар, і хутка згаснуць, адысці ў нябыт?

Не проста так прыходзіць чалавек у свет, ён павінен пакінуць свой след, светлы, глыбокі, у сэрцах людзей. І гэты след называецца памяццю, толькі ёй падаравана вечнасць.

Гутаркі з Галінай Іванаўнай мне дапамагалі пры зборы цікавага матэрыялу пра нашу вёску. Пра яе самую вялікую славу — царкву імя святой Параскевы (Пятніцы). Я даведлася аб тым, што ранейшая прыходская царква згарэла 17 красавіка 1847 года. Сучасная царква была пабудавана ў 1853 годзе на сродкі мясцовага вотчыннага ўладальніка Мікалая Брозіна. Царква закрывалася тройчы: у даваенны перыяд ганенняў на рэлігію, у 1947 і ў 1963 гадах. Але прыхаджане кожны раз знаходзілі сродкі для ўзнаўлення храма.

Кожны год 10 лістапада, у дзень велікамучаніцы Параскевы (Пятніцы) збіраецца шмат людзей, каб звярнуцца з малітвамі да святой, пакравіцельніцы сям'і і дамашняга ачага.

З вуснаў бабулі я пачула цікавы аповед аб апякунцы нашага храма і вёскі. Святая мучаніца Параскева, названая Пятніцаю, жыла ў III стагоддзі ў Іконіі ў багатай сям'і. Яе бацькі асабліва шанавалі дзень пакут Гасподніх — пятніцу, таму і назвалі дачку, якая нарадзілася ў гэты дзень тыдня, Параскеваю, што ў перакладзе з грэчаскай мовы і азначае Пятніца. Усім сэрцам палюбіла юная Параскева чысціню жыцця. Стаўшы паўналетняй, прапаведавала перад язычнікамі слова Божае і выкрывала сутнасць веры ў бяздумных ідалаў. За гэта яе схавалі, пабілі і пасадзілі ў цямніцу.

У гэты час у Іконію прыехаў нейкі начальнік. Яго паслаў імператар, каб знішчыць хрысціян. Военачальнік загадаў прывесці на суд хрысціянку. Калі яе прывялі, той здзівіўся яе прыгажосці. І сказаў тым, хто стаяў побач:

— Вы дарэмна агаварылі гэтую прыгожую дзяўчыну.

А Параскеву спытаў:

— Скажы сваё імя.

— Я хрысціянка, раба Хрыстова, — адказала Параскева.

— Прыгажосць твайго твару схіляе мяне да пакоры, а словы, якія ідуць з тваіх вуснаў, да глыбіні душы абураюць.

— Усякі праўдзівы правіцель, калі чуе праўду, радуецца, — адказала Параскева. — А ты прагневаўся.

— Я таму і гневаюся, — сказаў военачальнік, — што не атрымаў ад цябе адказу. Я спытаў тваё імя, а ты мне не сказала.

Параскева назвала сваё імя і расказала, чаму яе нараклі гэтым іменем.

— Перастань гаварыць бязглуздыя словы, — сярдзіта сказаў военачальнік. — Прынясі ахвяру нашым багам, і я вазьму цябе ў жонкі.

Але святая была непакіснай. Военачальнік разгневаўся і загадаў разарваць на ёй адзежу і біць, але яна не прараніла ні гуку. Тады ён загадаў павесіць святую на дрэва і цягнуць яе цэла жалезнымі кіпцюрамі і расціраць раны. Цэла святой было разарвана да касцей. Ён думаў, што яна хутка памрэ, і адправіў яе ў цямніцу. Апоўначы, калі Параскева ляжала амаль нежывая, ёй з'явіўся Анёл і сказаў, што ён прысланы наведць яе, што Хрыстос яе вылечыць.

Раніцай прыйшлі стражнікі і ўбачылі Параскеву здаровай на малітве. Военачальнік здзіўся, ён не чакаў, што яна застанеца жывой.

— Параскева, ты бачыш, як нашы богі даравалі табе жыццё? — сказаў ён.

— Пакажы тых, хто даў мне жыццё!

Военачальнік узрадаваўся, вырашыў, што Параскева хоча пакланіцца ідалам, і паслаў яе ў храм сваіх багоў. Калі яны зайшлі ў храм, Параскева памалілася і сказала: «Падзіце вы ўсе на зямлю і пераўтварыцеся ў прах. Так прыказвае вам Гасподзь мой Ісус Хрыстос». Пасля слоў святой усе ідалы ўпалі і рассыпаліся. Людзі выбеглі з ідальскага храма і ўсклікнулі: «Вялікі Бог хрысціянскі!». Военачальнік прыказаў павесіць Параскеву на дрэве і апаліць яе цэла свечкамі. Але Анёл раптоўна дакрануўся да свечак. Агонь запалаў з такой сілай, што знішчыў усіх беззаконнікаў. А народ зноў усклікнуў: «Вялікі Бог хрысціянскі!»

У гэты дзень у Хрыста паверыла шмат людзей. Военачальнік спужаўся, як бы супраць яго не паўсталі, і паспешліва прыказаў засячы святую мячом.

Хрысціяне з глыбокай пашанай пахавалі цэла Параскевы. На другі дзень военачальнік выехаў на паляванне, але конь раптоўна раз'юшыўся і скінуў яго ў роў. Ён разбіўся і памёр.

Святая ж і чыстая душа Параскевы адышла да Госпада, а ад яе мошчаў вылечваліся многія хваробы. З часам імя святой велікамучаніцы Параскевы для праваслаўных людзей набыло вялікае значэнне. Іконы яе захоўваюць сямейны дабрабыт і шчасце.

Як цудоўна, што ў нашай вёсцы ёсць людзі, якія ведаюць шмат легенд і паданняў. Не трэба забываць сваіх продкаў, бо яны з'яўляюцца для нас крыніцай каштоўных ведаў пра нашу гісторыю, Радзіму і пра саміх нас. Яны сапраўдныя жамчужыны роду. Таму мы павінны шанаваць і берагчы старых людзей, бо калі яны паміраюць, то разам з імі памірае і іх пяшчота, якой яны адорваюць нас. Лёс старых людзей шмат у чым залежыць ад нас. Беражыце іх, людзі, прашу вас! Беражыце.

Вікторыя Найдзен,

9 клас, Вербавіцкая базавая школа Нараўлянскага раёна

**Адкрыты дыстанцыйны культурна-інфармацыйны марафон
«Культ-пра-Свет» прадстаўляе**

Татарская слабада ў Іўі

Убачыць Парыж — і ледзь не памерці ад радасці, прайсціся па вулках Рыма — і адчуць дыханне гісторыі, памаліцца ля святынь Іерусаліма — і знайсці адказы на вечныя пытанні пра сэнс жыцця. А якія словы падабраць пра мой родны горад Іўе? Напэўна, правільна будзе так: пабыць у Іўі — і зразумець прычыны верацярпімасці і гасціннасці беларускага народа.

Мой горад для мяне — гэта і беларускі Рым, і беларускі Парыж, і беларускі Іерусалім. Чаму? Усё проста.

Па-першае, пашпацыраваўшы па звлістых іўеўскіх вулках, можна таксама адчуць дыханне гісторыі. Наш горад налічвае шмат вякоў. Узнік на старой, накіраванай з поўначы на Ліду і Навагрудак дарозе. Згодна з легендай, заснаваны княгіняй Евай. Жонка вялікага літоўскага князя Гедыміна, яна аблюбавала для свайго ўладарання прыгожае прырэчнае, парослае івамі месца. Тут і быў узведзены замак, які стаў пачаткам нашага мястэчка. У пісьмовых крыніцах Іўе згадваецца з 1444 года.

Па-другое, тут, як у Парыжы, ёсць Эйфелева вежа — памятны знак у гонар дружбы і адзінства паміж прадстаўнікамі чатырох канфесій: католікамі, праваслаўнымі, іўдзеямі і мусульманамі. Памятны знак складаецца з чатырох белых арак, падобных на сцены адной пабудовы. Кожная канфесія афармляла сваю «сцяну». І што цікава, кожны бок помніка глядзіць у бок свайго храма. Урачыстае адкрыццё яго адбылося ў 2012 годзе. У цырымоніі ўзялі ўдзел шматлікія іўяўчане і госці. Трэба сказаць, што ў будаўніцтве памятнага знака ўдзельнічаў практычна кожны жыхар горада, большая частка сродкаў для гэтага была сабрана менавіта ахвяраваннямі гараджан.

Па-трэцяе, Іерусалім... Хрысціянскія, іўдзейскія і мусульманская святыні ўносяцца над нашым горадам гэтак жа, як і галоўныя святыні Іерусаліма. Галоўнае ўпрыгожванне горада — Петрапаўлаўскі касцёл канца XV стагоддзя і манастыр, побач з якімі раскінула рукі статуя Хрыста, дакладная міні-копія статуі ў Рыа-дэ-Жанейра. Адна з адметнасцей Іўя — сінагога з элементамі барока, пабудаваная ў пачатку XX стагоддзя. Праваслаўны храм святога пакутніка немаўляці Гаўрыіла Беластоцкага ўпрыгожвае горад з 1995 года. Яшчэ адна архітэктурная дамінанта Іўя — мячэць, пабудаваная з дрэва ў канцы XIX стагоддзя. Гонкі сілуэт высокага мінарэта прываблівае гасцей здалёк. Прыхаджан усіх іўеўскіх святынь аб'ядноўвае адно жаданне — каб на іўеўскай зямлі заўсёды панавалі мір і згода.

Цяперашня вуліца Савецкая некалі была пачаткам Татарскай слабоды і называлася Мураўшчызнай. У ваколіцах яе пражывае каля трохсот сямей. Якім чынам татары трапілі ў Іўе і ўвогуле ў Беларусь? Гісторыкі лічаць, што яны тут з'явіліся ў час праўлен-

ня князя Вітаўта ў канцы XIV стагоддзя. Пры ім яны і занялі ў беларускай гісторыі пачэснае месца. У Грунвальдскай бітве змагаліся супраць крыжакоў і, як мяркуюць, менавіта ад крывой шаблі хана Багардзіна загінуў вялікі магістр Тэўтонскага ордэна Конрад фон Юнгінген. Нават адна з версій паходжання назвы горада Іўе звязана з татарскім «Еве» — «гняздо, жытло». І вось больш за шэсць соцень гадоў жыве татарскі народ на беларускай зямлі, а Іўе лічыцца неафіцыйнай татарскай сталіцай Беларусі.

Пасяліўшыся тут, татары вельмі хутка абеларусіліся, бо жаніліся з беларускамі, бралі беларускія імёны і прозвішчы. Рабіліся простымі землеўласнікамі, займаліся агародніцтвам, рамёствамі і гандлем. Часцей за ўсё ў якасці рамяства выбіралі гарбарства, медны і рамізніцкі промыслы. Праз нейкі час пачалі забываць сваю мову. У выніку ім давялося перакладаць свае багаслужэбныя кнігі на беларускую, захоўваючы, аднак, арабскае пісьмо. Сёння роднай мовай яны лічаць беларускую.

Татары — мусульмане. Іх рэлігія — іслам. Разам з рэлігіяй яны захавалі свае абрады, святы і традыцыі, а таксама элементы нацыянальнага строю — галаўныя ўборы.

Многія татарскія дамы, пабудаваныя яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны, сваім выглядам ніяк не адрозніваюцца ад беларускіх сялянскіх хат.

Верацярпімасць, якая заўсёды была характэрнай рысай беларускага народа, дазволіла татарам будаваць свае школы і храмы. У пачатку мінулага стагоддзя ў Беларусі дзейнічалі каля дваццаці мячэцяў, к канцу стагоддзя — толькі адна — Іўеўская. Узведзеная пасярод цеснай сядзібнай забудовы, яна здалёк прываблівае ўвагу высокай вежай і тонкім шпілем, увянчаным паўмесяцам. Мячэць пабудаваная ў 1882 годзе. Апошняя ўладальніца Іўя графіня Замойская дала дазвол і лес на яе будаўніцтва, адзначыўшы заслугі татар як выдатных гарбароў і землепрацаў. Татары ўдзячна згадваюць яе ў сваіх малітвах.

Уваходзячы ў храм, вернікі здымаюць абутак у невялікай прыбудове і ставяць яго на палічкі ля сцен. Над уваходам вісіць рамка са словамі: «Няма Бога акрамя Алаха і Мухамед прарок Яго». Кожны мусульманін, уваходзячы, паўтарае гэтыя словы некалькі разоў. Мячэць раздзеленая на дзве паловы: мужчынскае і жаночае аддзяленні. Іх падзяляе сцяна з занавешанымі вокнамі. У гэтым, між іншым, праяўляецца адметная рыса беларускіх мячэцяў, бо жанчыны на Усходзе моляцца дома.

Галоўнай лічыцца мужчынская палова. Менавіта тут праходзяць усе цырымоніі і абрады. Справа знаходзіцца міхраб, які выконвае ролю алтара. Ён накіраваны ў бок Меккі, сталіцы ўсіх мусульман свету. У сярэдзіне міхраба — рамка з тэкстамі з Карана, свяшчэннай кнігі мусульман. Побач — мумібір на чатыры прыступкі, з якога імам — кіраўнік абшчыны — звяртаецца да прыхаджан з пропаведдзю і малітвамі. Іўеўская мячэць вядомая далёка за межамі Беларусі. Яе наведвалі мусульмане Лівіі і Марока, пра што сёння нагадваюць падораныя гасцямі шарсцяныя дываны з выявамі знакамітых усходніх мячэцяў. Злева знаходзіцца галерэя з балконам для муэдзіна, памочніка імама. Мусульмане звычайна моляцца, седзячы на падлозе, таму яна ўся засцеленая дыванамі.

Жаночая палова мячэці меншая па памерах і нічым асабліва не адрозніваецца ад мужчынскай. Сцены яе таксама ўпрыгожваюць мугіры, на падлозе ляжаць дываны. Жанчыны ўпрыгожваюць сваю палову кветкамі. Ёсць і галерэя з балконам, куды жанчыны падыходзяць падчас свят. Ля дзвярэй — паліцы для садагі. Гэта садавіна і ласункі, якія вернікі раздаюць усім, хто прыходзіць у мячэць, а таксама родным і суседзям як ахвяраванне.

Самае высокае месца мячэці — мінарэт, адкуль імам кожную пятніцу заклікае прыхаджан да малітвы. Узняўшыся па вузкай лесвіцы, мы трапляем унутр мінарэта, а затым на балкон. Вядома, што мінарэт быў дабудаваны да мячэці ўжо ў XX стагоддзі на грошы, прысланыя татарамі-эмігрантамі. У дні мусульманскіх свят усе іўяўчане могуць пачуць малітву, якую адтуль прамаўляе імам. А калі паглядзець адтуль на горад, можна ўбачыць яго іншым — незвычайным, чароўным.

Калі прайсці ад мячэці ўверх па дарожцы, апынешся на адным са старэйшых мізараў — татарскіх могілках. Гэта вельмі стары мізар, ён ужо быў закрыты прыкладна ў XVII—XVIII стагоддзях. Пра яго існаванне сведчаць толькі некалькі магільных камянёў, якія яшчэ не да канца ўраслі ў зямлю. З мізарамі, у прыватнасці, старымі, звязана нямала легенд. Сэнс іх у тым, што мізары недакранальныя. Іх нельга разбураць, на іх нельга будаваць дамы. І гэты мізар застаўся некранутым. Жыхары слабады паважаюць сваіх продкаў.

Самы вялікі мізар, які дзейнічае ў наш час, знаходзіцца на ўскрайку Татарскай слабады. На магільных плітах і камянях выбітыя ісламскія паўмесяцы і надпісы — па-руску, па-польску і па-арабску. З усходнімі імёнамі суседнічаюць беларускія прозвішчы. А дзе-нідзе высечаны яшчэ адзін сімвал іўеўскіх татар — галінка вярбы. З яе паніклых лісточкаў капаюць слёзы — расінкі.

Па словах старэйшага жыхара Татарскай слабады Шабановіча Якуба Мустафавіча, недалёка ад вёскі Паўлавічы, размешчанай у двух кіламетрах ад Іўя, знаходзіліся самыя старыя татарскія могілкі, на якіх, магчыма, хавалі яшчэ першых пасяленцаў пры Вітаўце. Па словах Якуба Мустафавіча, сюды прыходзілі маліцца яго дзед і бацька. У 80-я гады XX стагоддзя могілкі рашэннем улад былі пераараны, а надмагільныя пліты аддалі на гаспадарчыя патрэбы. Груда надмагільных камянёў на ўскрайку лесу — апошні напамін пра тыя могілкі. На некаторых камянях яшчэ можна разглядзець абрысы арабскіх літар і паўмесяцаў.

У горадзе Іўе памятаюць і шануюць гісторыю і традыцыі тых, хто жыве тут. У гарадскім музеі нацыянальных культур, адзіным такім у Беларусі, ёсць экспазіцыйная зала, дзе падрабязна раскажуць і пакажуць усё, што датычыць гісторыі, традыцый і звычаяў татар у Іўі. Тут можна ўбачыць нацыянальныя татарскія строі, рэдкія кнігі, рэлігійную атрыбутыку, падрабязны макет іўеўскай мячэці, экспанаты, якія распавядаюць пра гісторыю ваенных татарскіх палкоў і іншае.

У музеі «Спадчына» Іўеўскай сярэдняй школы можна пазнаёміцца з не менш цікавымі і ўнікальнымі экспанатамі, якія дэманструюць культуру і быт іўеўскіх татар. Экспазіцыя «Іўеўскія татары: гісторыя, тадыцыі, культура» прадстаўляе і маляўнічыя мугіры, і рэтрафотаздымкі, і арабскае пісьмо, і старыя татарскія календары, і розныя прадметы культуры.

Не шукайце красы за морамі,
Узбярэжжаў з крыштальнымі зорамі,
Прыязджайце да нас, у Іўе,
І сустрэнем мы вас гасцінна,
І пакажам усё, што маем,
І раскажам пра ўсё, што знаем.

Аляксандр Рафаловіч,
11 «А» клас, Іўеўская ЦШ

Малітва слоў

Прафесар ва ўніверсітэце задаў студэнтам такое пытанне:
— Усё існуючае створана Богам, так? І калі Бог стварае ўсё, значыць, Бог стварыў і зло, бо і яно існуе. Згодна з тым прынцыпам, што нашы дзеянні вызначаюць нас саміх, можна сказаць, што Бог ёсць зло.

Пачуўшы такія высновы, студэнты сцішыліся. Адзін студэнт устаў і спытаў:

— Магу я задаць вам пытанне, прафесар? Скажыце, а холад існуе?

— Што за пытанне? Канечне, існуе. Ці табе не бывае холадна?

Малады чалавек адказаў:

— На самай справе холаду не існуе. У адпаведнасці з законамі фізікі тое, што мы лічым холадам, з'яўляецца адсутнасцю цеплыні. Мы вывучаем цеплыню, а не холад. А цэпра, прафесар, ці існуе?

— Канечне, існуе.

— Цэпры таксама не існуе. Цэпра ёсць адсутнасць святла. Мы можам вывучаць святло, але не цэпру. Мы можам выкарыстоўваць прызму Ньютана, каб раскласці белае святло на мноства колераў і вывучаць даўжыні хваляў кожнага колеру, але не можам вымераць цэпру. Цэпра — гэта катэгорыя, якую чалавек выкарыстоўвае, каб апісаць тое, што адбываецца пры адсутнасці святла. Скажыце, прафесар, зло існуе?

— Канечне, як я ўжо сказаў. Мы бачым яго кожны дзень. Жорсткасць паміж людзьмі, мноства злачынстваў і гвалту ва ўсім свеце. Гэтыя з'явы не з'яўляюцца нічым іншым, як толькі праявамі зла.

На гэта студэнт адказаў:

— Зло — гэта проста адсутнасць Бога. Яно падобнае на холад і цэпру. Слова, створанае чалавекам, каб апісаць адсутнасць Бога. Бог не ствараў зло. Зло — вынік адсутнасці ў чалавечым сэрцы Боскай любові. Накштальт холаду, які надыходзіць, калі знікае цяпло, накштальт цэпры, якая з'яўляецца, калі няма святла.

Кажуць, імя гэтага студэнта — Альберт Эйнштэйн.

Адзін свяшчэннік увесь час прасіў уладыку Мікалая (Веліміравіча), каб той перавёў яго службы ў іншае месца. На яго просьбы ўладыка казаў, што мы павінны пачынаць з сябе, перш чым імкнуцца памяняць паводзіны іншых, прыводзіў як прыклад словы святога Іаана Златавуста: «Калі чалавек сам сабе не нашкодзіць, ніхто не зможа яму нашкодзіць».

Але ўсё дарма: свяшчэннік працягваў настойваць на пераводзе.

Тады ўладыка сказаў яму:

— Ойча, я з радасцю перавяду цябе туды, куды ты захочаш, толькі калі ты не панясеш туды сябе.

«Просто верить. Сборник христианских притч и сказаний»

У выпуску:

ВЫВЯДЫ

Сафія Садоўская:
ці так ужо розніцца «чорны
квадрат» з галандскім
жывапісам?

Я – МАСТАК

№ 14

ВІЗУАЛЬНЫЯ
НАТАТКІ

Выв **Я** ды

Сафія Садоўская: ці так ужо розніцца «чорны квадрат» з галандскім жывапісам?

Мастацтвазнаўца Сафія Садоўская папулярызуе мастацтва ў двух накірунках. Гэта дзіцячыя майстэрні ў галерэі «Ў» і заняткі ў Нацыянальным музеі. Калі ў першым выпадку размова ідзе пра сучаснае мастацтва, то ў другім — пра класічнае.

— Ці можна сказаць, што на курсах у галерэі «Ў» ты вучыш сучаснаму мастацтву?

— Відаць, сучаснаму мастацтву навучыць нельга. Гэта хутчэй спосаб мыслення. Нашы заняткі ў майстэрнях нават не нацэленыя на тое, каб навучыць дзяцей маляваць ці ствараць нейкае мастацтва, а найперш разумець яго, думаць аб ім, прымаць яго. Вялікая праблема нашага грамадства ў тым, што сучаснае мастацтва не ўключана ў сістэму адукацыі, людзі не прывыклі яго ўспрымаць. Калі ты вырастаеш без ведаў аб сучасным мастацтве і раптам табе вешаюць перад вачыма чорны квадрат, то ты не ведаеш, як на гэта рэагаваць. І часцей за ўсё зрэагуеш як «гэта не мастацтва», бо ты не прывык лічыць такія рэчы мастацтвам. Табе ніхто пра гэта не казаў, калі ты вучыўся ў школе. Таму наша мэта — вырасціць публіку, якая будзе старацца разумець і класічнае мастацтва, і сучаснае. І будзе крытычна да яго ставіцца. Зараз шмат прадуктаў культуры «разжавана». Вось ты глядзіш серыял — табе ў ім ўсё зразумела, ніводнага пытання не ўзнікае. З мастацтвам складаней. Чаму? Таму што табе трэба самому прыкласці намаганні, каб нешта атрымаць ад яго ўзамен.

Кіт Харынг

Вяртаючыся да структуры, трэба сказаць, што мы — эксперыментальны праект, і таму дазваляем сабе падыходзіць да заняткаў па-рознаму. У нас няма мэты даць сістэматычныя веды, хоць я вельмі падтрымліваю прадуманую, лагічную структуру выкладання мастацтва ў школе і ВНУ. Мы працуем з малодшымі дзецьмі, 7—12-гадовымі. У гэтым выпадку, мне здаецца, храналогія не такая важная. Важней тое, як ты будзеш заняты. Таму што з дзецьмі гэтага ўзросту мала проста размаўляць — і ім гэта сумна, і табе будзе сумна. Заняткі пабудаваны так, каб пра мастака раска-заць з максімальна розных пунктаў гледжання, выкарыстоўваючы розныя каналы ўспрымання. Напрыклад, мы можам глядзець на карціну і проста разважаць: што на ёй выяўлена? Пейзаж, напрыклад. Мы можам уявіць, якія чулі б гукі, якія б адчувалі пахі, калі б апынуліся ўнутры. Ці, калі б мы былі ўнутры нейкай сюжэтнай карціны, што б мы расказалі бацькам пасля вяртання адтуль.

Мы разглядалі карціну Кіта Харынга. У яго вельмі яркія карціны, напоўненыя схематычнымі танцуючымі чалавечкамі. Яго карціны мы спрабавалі цаласна пе-

— Калі мастацтва вы-кладаюць у школе, пры-трымліваюцца пэўнай струк-туры, напрыклад, храна-лагічнай. Якой прытрым-ліваешся ты?

— Я не бачу нічога дрэн-нага ў храналогіі. Ёсць такая тэорыя: у дзяцінстве трэба распавядаць аб старажыт-ным мастацтве, дзеці лепш гэта разумеюць, бо самі знаходзяцца на падобным этапе развіцця. Яны, напры-клад, вельмі любяць жывел, а ў наскальным жывапісе ў асноўным і ёсць выявы жы-вёл, зразумелыя і сюжэтныя. Пасля выявы ўскладняюцца, з’яўляюцца рэчы, якія мож-на зразумець толькі з узрос-там. Сучаснае ж мастацтва моцна звязана з жыццёвым вопытам. Некаторыя рэчы можна зразумець толькі ў 20 гадоў, а некаторыя — у 99. Але розны вопыт дазваляе па-рознаму глядзець на кар-ціну. Асабліва цікава з дзець-мі глядзець на мастацтва, бо ў іх нават кропка погляду ін-шая — яны глядзяць знізу.

ражыць — танчылі. У розных людзей прэваліруюць розныя каналы ўспрымання. Нехта ўспрымае інфармацыю праз гук, нехта — праз тэкст, камусьці, можа быць, трэба ў час усіх заняткаў па мастацтву танцаваць. Добра, калі ёсць розныя спосабы камунікацыі з палатном. Мы бяром розных мастакоў і стараемся іх разглядаць пад рознымі вугламі. На другой частцы заняткаў даем дзецям магчымасць стварыць нешта сваё, натхніўшыся мастаком і яго тэхнікай. Тут няма рамак, кшталту: «малюй, як Пікасо». Калі мы разглядаем Пікасо, то карыстаемся яго тэхнікай — калажам. Калі ты робіш нешта сам, ты набываеш вопыт, які і дазваляе ўспрымаць работу. У нашых ВНУ ёсць практыка, калі студэнты адпраўляюцца ў музей капіраваць карціны. Гэта добра. Бо калі ты капіруеш, ты глядзіш вельмі ўважліва. У Кембрыджы выкладчыца гісторыі мастацтваў загадала першакурснікам выбраць карціны, якія яны будуць апісваць у курсавой працы. Яна казала: «Выбралі? Малайцы. А цяпер ідзіце ў музей і глядзіце на карціну дзве гадзіны». Па сутнасці, гэта амаль немажліва ў наш час. У нас няма нават пяці хвілін. Статыстыка гаворыць, што ў Луўры перад карцінай наведвальнік затрымліваецца ў сярэднім на пяць секунд. Што ўвогуле можна ўбачыць за пяць секунд? Гэта проста чарговая выява, як у метро. Прабег — і ўсё. Дык вось на занятках мы стараемся хаця б пяць хвілін пагаварыць аб творы. Лепей пятнаццаць, а яшчэ лепей увесь занятак пабудоваць вакол адной работы.

— У сярэдняй школе гісторыя мастацтваў не выкладалася на працягу амаль дзесяці гадоў. Як ты думаеш, якія наступствы гэта можа мець для пакалення?

— Гісторыю мастацтваў вярнулі ў 5-6 класы. Але сапраўды, без гісторыі мастацтваў вырасла цэлае пакаленне. Цяжка казаць, якія наступствы гэта можа мець, бо пытанне хутчэй да вучоных. Мне падабаецца адказваць на такія пытанні, абшпіраючыся на даследаванні. У Амерыцы правялі даследаванне, у якім аналізавалі групы дзяцей, звязаных з культурнымі інстытуцыямі (музеямі, тэатрамі). Яны параўноўваліся з іншымі групамі, якія з інстытуцыямі не былі звязаны. Вынікі паказалі, што памяць, здольнасць да запамінання фактаў, арыентаванне ў гісторыі, як правіла, лепей у тых дзяцей, што звязаныя з інстытуцыямі. А галоўнае, у іх лепей развітыя талерантнасць, гістарычная эмпатыя і эмпатыя ў цэлым. Галоўнае, чаму вучыць мастацтва, — суперажываць, а значыць — адчуваць. Таму дзеці, звязаныя з мастацтвам, схільныя да эмпатыі. У звычайным жыцці эмпатыя праяўляецца ў тым, што дзіця можа паставіць сябе на месца іншага чалавека і зразумець, што той адчувае. Калі нашы дзеці займаюцца толькі матэматыкай, мовай і фізкультурай, яны пазбаўленыя адукацыі ў сферы пачуццяў, камунікацыі. Гэта самыя важныя рэчы, але мы мала на іх зважаем. Нам важна, каб усё вымяралася матэматычна або «вау-эфектам». Дзіця ўмее памнажаць, значыць — клас, настаўніца навучыла. А якая атмасфера ў той момант была ў класе, ці навучыўся ён акрамя памнажэння падтрымліваць сябра — мы не даведаемся. Уся сучасная школа пабудаваная на тым, каб даваць вельмі канкрэтныя інтэлектуальныя веды. Але інтэлект розны. Ёсць інтэлект эмацыйны. Да прыкладу, дзеці з сіндромам Дауна маюць вельмі нізкі звычайны інтэлект, але у іх вельмі высокі эмацыйны інтэлект і эмпатыя, якой няма ў звычайнага чалавека. А ў звычайных дзяцей мы не развіваем эмпатыю. Пасля яны не ведаюць, як паводзіць сябе з дарагімі людзьмі, як перажываць

узрушэнні, як камунікаваць, як весці дыялог. На занятках па мастацтву мы заўжды імкнёмся ды дыялогу з дзецьмі. Я задаю пытанне і прашу даць свае варыянты адказаў. І падтрымліваю, калі адно дзіця не пагаджаецца з іншымі. І ні ў якім разе не кажу, што маё бачанне правільнае. Таму што акурат мастацтва дазваляе разглядзець рэчы, у якіх няма «так» ці «не», правільна і няправільна, чорнага і белага.

— Уяві, што ты маеш магчымасць рэарганізаваць мастацкую адукацыю ў школе. Як ты гэта бачыш?

— Каб адказаць на такое пытанне, няблага было б правесці, зноў жа, пэўнае даследаванне, падабраць метадалогію. Карацей кажучы, падысці фундаментальна. Але, канечне, хочацца, каб заняткаў было болей. Акрамя гэтага, трэба змяніць наступнае: даць магчымасць настаўнікам хаця б у гэтым прадмеце паводзіць сябе іначай, не быць рабамі сістэмы. Вядома, што ў настаўнікаў шмат папяровай працы, у іх ёсць строгія метадычкі, дзе прапісваецца ледзь не кожнае пытанне. Але калі мы размаўляем аб мастацтве, трэба даваць дзецям свабоду выказаць сваё меркаванне. Немагчыма прыдумаць нейкі тэст, кшталту: «Якога колеру вочы у «Вершніцы» Брулова?» Не павінна быць такіх сітуацый. З другога боку, павінна быць магчымасць наведвання музеяў. Гэта вельмі важна. Мусяць мець месца ўрокі, якія можна праводзіць проста ў музеі, і атмасфера на гэтых уроках павінна быць нефармальна.

— Калі і настаўнікі, і вучні на уроках гісторыі мастацтваў будуць весці сябе «іначай», то ці не будуць гэтыя урокі альтэнатывай іх быццю ў школе?

— Так, ёсць пэўнае супрацьпастаўленне, але ва ўсім мусіць быць баланс. Раней у мяне было радыкальна негатыўнае стаўленне да школьнай сістэмы. Мне здавалася, што яна жахлівая — усіх занявольвае і прыгнятае. Цяпер думаю, што гэта не зусім так і многае залежыць ад настаўніка. Нават у рамках адной сістэмы атрымліваецца вельмі рознае выбудоўванне адносін паміж настаўнікам і вучнямі. І зноў жа, мусіць быць баланс. На матэматыцы сесці ў кружок і думаць над тым, што $2+2$ будзе не 4, а 5 — гэта неразумна. У вывучэнні мовы сістэмнасць — цудоўны інструмент. Але ёсць іншыя прадметы — літаратура і мастацтва, дзе адбываецца вывучэнне чалавека не толькі як інтэлектуальнага, але як эмацыйнага, духоўнага аб'екта. Рознабаковая адукацыя можа мець месца ў адной школе.

— Ты выглядаеш пасіянарным чалавекам, які шмат робіць для адукацыі дзяцей у сферы мастацтва. А калі прыйшло разуменне, што табе трэба ісці з ведамі ў свет?

— Калі я сядзела ў «Ленінцы» і пісала свой дыплом! І зразумела, што мне не хочацца ўвесь час сядзець за вучэннем. Натуральна, мне падабаецца быць мастацтвазнаўцам, але ўвесь час прысвячаць даследаванням я не хачу. Бо можа аказацца, што даследаванні непатрэбныя нікому. Да гэтага ўсё ідзе. Усё меней школ прыходзіць у музей, меней цікавасці да класічных выстаў. Дык каму тады будзе патрэбна маё даследаванне, калі я не буду думаць, як яго прыпаднесці? Мне здаецца, людзі часта недаацэньваюць і прыніжаюць прафесію папулярызатара. Нават само слова мае спецыфічнае адценне. Вымаўляеш — і няёмка робіцца. А насамрэч, калі не будзе папулярызатараў, то не будзе і публікі.

Віллем Хеда. «Стол з лобстарам і збаном» (галандскі нацюрморт)

— **Адзін з накірункаў тваёй працы ў музеі — камунікацыя твора і чалавека. Што пад гэтым трэба разумець?**

— У «Ведах» ёсць прыгожыя словы: «Усе веды, якія мы атрымліваем з кніг і ад нашых настаўнікаў, — гэта воз. Калі мы хочам пайсці далей, то давядзецца злезці з воза і ісці». Так і з мастацтвам. Нейкія рэчы можам распавесці і растлумачыць, але каб наступным разам чалавек сам прыйшоў у музей і сам змог нешта зразумець, трэба даць яму інструмент — пытанні да самога сябе. І аказваецца, гэта цікава! Лепей, калі чалавек не адзін, а ў групе, бо тады ёсць дынаміка абмеркавання.

— **Раскажы дакладней пра інструменты, якія дапамагаюць зразумець твор.**

— Першы інструмент — гэта час, які трэба даць сабе на азнаямленне з творами, а другі — гэта пытанне. Напрыклад: калі ты глядзіш, што ты адчуваеш? Што ўвогуле бачыш? Што перад табой? Карціна, скульптура? Крок за крокам, ты ідзеш углыб твора. Гэты шлях трэба прайсці. З дзецьмі мы карыстаемся праграмай «У колера ёсць душа». Разважаем пра тое, што колер дае палатну, як ён выкарыстоўваецца мастакамі. Вось мы бяром чырвоны колер. Што ён можа выражаць? Мы глядзім на яго на пяці розных карцінах. На адной карціне гэта цёплы колер, які сагравае, ад якога робіцца добра і спакойна. Як ад «Вечара на востраве Родас» Айвазоўскага. Заходзячае сонца, цішыня і спакой. Пераходзім да іншай карціны: «Балгарскія мучаніцы» Макоўскага — вялікае драматычнае палатно. Дзвюх балгарскіх жанчын забіваюць турэцкія воіны. Там чырвоны

колера іншы. Іншае адценне — цёмнае, бруднае. Але я гэтага не кажу, а пытаюся: «Што вы бачыце?» І дзеці ўсё гавораць самі. Яны ўсё гэта бачаць. У галоўнага бандыта камізэлька таго ж колеру, што і кроў на падлозе. І я пытаюся: «Хто забойца?» Яны заўжды ведаюць, хто забойца. Значыць, мастак колерам абвінавачвае чалавека ў забойстве.

Людзі маюць банальныя ўяўленні аб мастацтве. Мне не падабаецца адказваць на банальныя пытанні. Напрыклад, на вечнае пытанне: «Чорны квадрат — што гэта?» А калі падумаць, то ці так ужо адрозніваецца чорны квадрат ад галандскага нацюрмортнага жывапісу? Мы думаем, што разумеем яго лепей, а насамрэч не разумеем увогуле. Мы глядзім і думаем: як дакладна напісана, як рэалістычна,

Аляксандр Колдэр. «Партрэт»

на, тут і лімончык, і рыбка, і бакалвіна, і ўсё гэта так гарманічна закампанавана, якая прыгажосць! А мастак, калі пісаў гэта палатно, думаў абсалютна не аб гэтым. Ён думаў аб тым, што рыба азначае Хрыста, а віно — кроў Хрыстову. Гэта быў глыбокі сімвалічны свет, які мы не можам раскрыць. Тое ж самае і з чорным квадратам. У ім ёсць глыбокі сімвалізм, які мы не разумеем, проста падышоўшы да палатна. Але незразумела — не значыць дрэнна.

— На якіх сучасных мастакоў найбольш жыва рэагуюць дзеці?

— Дзеці жыва рэагуюць на ўсіх мастакоў. Бо дзеці, у адрозненне ад дарослых, не маюць стэрэатыпаў. Дарослы чалавек глядзіць на сучаснае мастацтва і думае: «Я таксама так магу, і што?» Але калі стэрэатыпаў няма, то на за-

нятках аказваецца, што ў любой рабоце можна знайсці нешта цікавае. Я стараюся браць нечаканых мастакоў. Гэта нязручна з камерцыйнай пазіцыі, бо калі бацькі не ведаюць мастака, яны не прывядуць сваё дзіця. На групу «Пікасо. Маціс» у нас свабодна набіраецца 12—15 чалавек. А на групу сусветна вядомых Яёі Кусамы і Аніша Капура не набіраецца. Бо, вядомыя, яны дзе? Там, дзе іх выстаўляюць, дзе іх вывучаюць у школе. Хаця гэтыя мастакі дзецям вельмі падабаюцца. Аляксандр Колдэр таксама. Гэты мастак выкарыстоўваў для сваіх работ дрот. Ён нейкі час хадзіў з матком дроту замест алоўка. І ўсё, што бачыў перад сабой, гнуў. А чаму не? Дрот — гэта лінія. Ты можаш намалюваць яе, а можаш сагнуць.

Размаўляла Алеся Галота

Візуальня нататкі,

Ці
ЯК ЗРАБИЦЬ ТАК,
КАБ ІДЕЯ НЕ ЗНІКЛА.

Прывітанне, дружа!

Памятаеш тыя самыя сушыны шывткі,
у якіх шмат слоў і нводнага, нават дробнага, малюналка?
Тыя запісы свае і тыя нататкікі, у якіх разабрацца не тое што
камусьці, а табе самому не хапае сіл. Так і ляжаць яны на паліцы,
пакрытыя тонкім пластом пылу. А ўсё таму? Усё таму,
што людзі раз'ядналі слова і карцінку.

слова
Мурка

карцінка

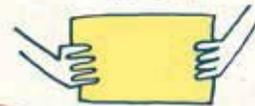
але значна
лягчэй і лепш,
калі яны разам

ТЫ МОЖАШ
выкарыстоўваць
візуальня нататкі,

КАБ лепш запамінаць
і хутчэй
вучыцца

КАБ вяртацца
да сваіх думак
і ідэй

такія
запісы прыемна браць у рукі
і чытаць

Але,
можа, ты думаеш,
што Ты не мастак
і маляваць зусім не умееш?

Ага! Папайся!

У мяне ёсць добрая навіна.
Маляваць візуальныя нататкі можа **КОЖНЫ** чалавек,
які мае сілу трываць рукку і рукамі!

ДЛЯ ГЭТАГА ТРЭБА ТОЕ-СЬЕ

ТРОШКІ

ЗІПОМНІЦЬ І ПАТРЭНІРОВАЦЦА

Візуальныя НАТАТКІ — ГЭТА:

- МАЛЮНАК-схема-

-ТЭКСТ-

-УПРЫЖАЖЭННІ-

-УКАЗСЛЬНІКІ-

ёлка
незвычай-
ная

з малюнкамі
больш проста і зразумела

пішы тэжкі тое,
што важна

потым будзе
прыемна глядзець

дапамагаюць
прыентавацца

АСНОЎНЫЯ ЭЛЕМЕНТЫ:

НАПРЫКЛАД:

ПАСПРАБУЙ:

Зароўная парада:

прывучай сябе маляваць
паступова, перабудоўвайся
паволі.

калі
запішаш
так:

гэта ўжо
візуальная
НАТАТКА!

Карысныя парады:

- лепш мала і проста
- эксперыментуй
- не спяшайся
- не бойся

Будзь
істаслівой!
шчасце ўнутры чэра

МЫ МОЖАМ БОЛЬШ, ЧЫМ МЫ ДУМАЕМ.

Знавадай.
Твая Юля.

«Візуальныя нататкі» — рубрыка Юлі Усавай, якая навучыць занатоў-
ваць думкі малюнкамі: часам гэта нашмат больш проста рабіць і прыемна
разбіраць. Лічыце, што не ўмеецца маляваць? Гэта не так.

Сыдзі, троль!

Пра знявагі ў інтэрнэце

Класічная сітуацыя. Падчас урока па партах «гуляе» запіска: «Коля — (нецэнзурнае слова)». Настаўніца перахоплівае паперку — і далей слёзы, крыўды, размовы з бацькамі. У сацсетках за секунду можна разаслаць любы непрыстойны мем, фэйк і пад. І рука дарослага не адбярэ «цацку». Няўжо так? Аб тролінгу і адказнасці за яго гутарым з кандыдатам філалагічных навук Алесяй Андрэевай, загадчыкам навукова-даследчай лабараторыі фанатграфічных, радыёэлектронных і камп'ютарна-тэхнічных даследаванняў Навукова-практычнага цэнтра Дзяржаўнага камітэта судовых экспертыз Рэспублікі Беларусь.

— **Намалюйце, калі ласка, партрэт тыповага троля.**

— Самая праблемная група — гэта моладзь ад 16 да 20 гадоў. У гэтым узросце ёсць што сказаць і сказаць вельмі хочацца. Падлеткавая імпульсіўнасць выліваецца ў здзеклівыя словы і жарты. Тролямі могуць быць юнакі і дзяўчаты з розных сем'яў, іх аб'ядноўваюць высокае меркаванне аб сабе, жаданне самарэалізавацца за кошт прыніжэння іншых, вялікая колькасць вольнага часу, гультайства.

Бывае, што ствараюць фэйкавыя старонкі, дзе ад імя асобы, якую хочучь абразіць, размяшчаюць нейкія звесткі. Экспертызу ў нас праходзілі і фотаздымкі з надпісамі ці каментарыямі, дзе зневажалася знешнасць чалавека. Быў выпадак, калі вучань напісаў у сацыяльных сетках, што яго на ўроку абразіла настаўніца. На самай справе такога не было, педагог выйграла справу. Больш небяспечна, што віртуальныя канфлікты пераходзяць у рэальнае жыццё. Так, у Краснаярску адбылася трагедыя. 13-цігадовы хлопчык, абражаны ў сетцы, вырашыў сустрэцца з крыўдзіцелямі, пачалася патасоўка, у выніку якой сам хлопчык ад траўмы загінуў.

— **Якія словы можна аднесці да знявагі?**

— Не ўсё, што з'яўляецца крыўдным для чалавека, падпадае пад лінгвістычную і юрыдычную кваліфікацыю абразы. Бярэцца пад увагу, што дзеянне зроблена

знарок, спецыяльна, каб прынізіць гонар і годнасць чалавека. Адзін прыпісвае другому негатыўныя рысы — фізічныя (*жардзяй, жыртрэст*), інтэлектуальныя (*дэбіл, дэгенерат*), маральныя (*нягоднік, паскуда*). Вось цябе назвалі даўнам — значыць, твой узровень, па іх меркаванні, ніжэйшы. Словы знявагі заўсёды маюць непрыстойную форму. Большасць «кепскіх слоў» — гэта тыповыя маты, вульгарызмы (словы на ж***, г***, ср***ый і пад.), абразлівыя, груба-прастамоўныя: *падонак, паскуднік, дура*, усе асацыяцыі з назвамі жывёл (*аўца, курыца, алень* і пад.). Да непрыстойнай адносіцца і табуіраваная лексіка, дзе іншасказальна апісваюцца бялагічныя якасці і працэсы чалавека, тыпу «*ідзеш, як у штаны наклаўшы*». На жаль, грубыя словы праз тэлебачанне, кіно сталі ўспрымацца як норма, аднак у большасці сітуацый іх ужыванне недапусціма, бо ў гэтым ёсць жаданне прынізіць чалавека. Мае месца і невербальная абраза, якая выражаецца ў аплявусе, пляўку, зрыванні адзення, непрыстойных жэстах.

— Як тады зафіксаваць факт абразы ў сеціве?

— Робіцца скрыншот старонкі, дзе бачна адрасацыя пэўных слоў пэўнаму чалавеку, у натарыуса ён завяраецца, і пацярпелы мае права звярнуцца да ўчастковага інспектара па месцы жыхарства.

— А што наконт даўніх спосабаў выказвання на сценах дамоў?

— Так, хочацца дадаць, што часта падлеткі і моладзь трапляюць па артыкуле № 341 Крымінальнага кодэкса «Апаганьванне будынкаў і псаванне маёмасці» — калі пішуць непрыстойнасці ў пад'ездзе, на сценах школ (напрыклад, у дачыненні да канкрэтнага педагога). Або псуюць помнікі. Вельмі крыўдна і небяспечна тое, што напярэдадні Дня Перамогі зневажаюцца помнікі загінуўшым салдатам, яўрэйскія магілы, у канун рэлігійнага свята могуць запэцкаць царкву. Варта ведаць, што за зневажальныя надпісы на будынках, помніках наступае абмежаванне свабоды. Ёсць выпадак, калі асудзілі кадэта старшых класаў, які са сваім ўжо паўналетнім сябрам распісваў усякай брыдотай сцены пад'ездаў.

— Як самому не стаць тролем?

— Галоўнае, не паддавацца на правакацыі. Моладзь вельмі любіць задзірацца, учыняць своеасаблівыя «слоўныя баі без правіл». Напрыклад, у падлетка запытаюць: «Чаму ты сядзіш на гэтым сайце для лохаў?» У такім выпадку лепш не адказваць, і запал у задзіры сыдзе. Дарэчы, нават крытыку можна выказаць разумнымі словамі.

Яшчэ хочацца папярэдзіць моладзь аб дэманстраванні ў публічнай прасторы нацысцкай сімволікі і арыбутыкі, што з'яўляецца адміністрацыйным правапарушэннем. Нам на экспертызу дасылаюць фотаздымкі з профілю ў сацсетцы, дзе малады чалавек «зігуе» (знакамітае гітлераўскае прывітанне), або мы бачым ў каго-небудзь у альбоме самога фюрэра і яго папличнікаў, сімвалы і арыбутыку атрадаў СС. Дэманстрацыя гэтых выяў на персанальнай інтэрнэт-старонцы без

якіх-небудзь навуковых, гістарычных мэт азначае пазітыўнае стаўленне да ідэалогіі фашызму (нацызму), салідарызацыю з ёй. Гэта не значыць, што вы не павінны фатаграфавать, скажам, экспазіцыю музея, але падобныя «карцінкі» шляхам інтэрнэту могуць выклікаць лішнюю зацікаўленасць.

Слоўнічак

Троль [*швед. troll*] — карыстальнік інтэрнэту, які свядома або несвядома сваімі паведамленнямі, малюнкамі, фота стварае канфлікт, выклікае гнеў, прыніжае іншага карыстальніка.

Мем [*англ. meme*] — карыкатура з выкарыстаннем вядомых выразаў, фотаздымкаў, відэакадраў.

Фэйк [*англ. fake*] — ілжывая інфармацыя, падробка. Фэйкавая старонка — несапраўдная, створаная ад іншага імені.

Скрыншот [*англ. screenshot*] — здымак, які паказвае, што бачыць карыстальнік на экране камп'ютара ці мабільнага ўстройства.

— На што звярнуць увагу, калі да цябе «ў сябры» ў сацсетцы просіцца незнаёмы чалавек?

— На тэматыку публікацый на яго старонцы. Ахвярай незнаёмцаў могуць стаць дзеці з высокім узроўнем канформнасці, г. зн. тыя, якія лёгка паддаюцца чужому ўплыву. Праз сеткі вядзецца актыўная вярбоўка для розных злачынных мэт. Першае, для ўдзелу ў ваенных дзеяннях. Напрыклад, могуць напісаць, што недзе на Украіне ёсць цудоўны летнік, дзе можна асвоіць навыкі стральбы і вайскавай справы. У Крымінальны кодэкс Беларусі ўжо унесены артыкул 361 п. 3 за ўдзел у ваенных фарміраваннях на тэрыторыі іншай дзяржавы і вярбоўку да іх.

З'явілася яшчэ адна пагроза: у сацсетках ствараюцца клубы самазабойцаў, куды заманьваюцца нават маленькія дзеці. Паведамленне ад злачынцаў можа выглядаць так: «За 40 дзён ты пройдзеш вельмі цікавы квэст — мы будзем рыхтавацца да самазабойства, толькі нікому не кажы». І на жаль, ёсць дзеці, якія вядуцца на гэта і пазбаўляюцца жыцця. Ёсць вялікая праблема з інтымнымі дамаганнямі. Маленькай дзяўчыцы можа пісаць «дзядзечка» з наступным тэкстам: «Прывітанне, я такі-та з Германіі (насамрэч, можа, і з твайго горада), я вельмі багаты і ў мяне ёсць прыгожая цацка (дэманстрыруецца фота вялікага плюшавага мядзведзя). Праз тыдзень гэтая цацка будзе твая, толькі ты пакажаш мне тое ці тое». Вельмі добра, калі дзіця адразу раскажа пра гэта сваім бацькам.

— Як бацькі павінны кантраляваць паводзіны дзяцей у інтэрнэце?

— У першую чаргу, паміж бацькамі і дзецьмі павінны быць давяральныя адносіны. Бацькі павінны патлумачыць, якім чынам можна размаўляць з іншымі, якім тонам, з дапамогай якіх слоў. Чалавеку не забаронена выказваць сваё меркаванне, але яно павінна выказвацца ў прыстойнай форме. Накіроўвайце энергію ў стваральнае рэчышча!

Гутарыла Кацярына Шчасная

Музей карэт прадстаўляе

Каляска — тыповы экіпаж для Заходняй Еўропы, у тым ліку і Беларусі, у канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. Выраблялі ў прыватных майстэрнях. Менавіта каляску, а не аўтамабіль упершыню назвалі кабрыялетам. Кіравалася пасажырам. Грузапад'ёмнасць — прыблізна 180 кг.

Вазок-сані. Мінская губерня, XIX стагоддзе. Саматужная вытворчасць. У музеі паказаны гарадскі шырокі вазок з аздобленым кузавам, спінка і перадак упрыгожаныя разьбой. У кузаве прадугледжаныя дадатковыя месцы для вазніцы і багажу. У заможнай шляхты вазкі знутры былі абітыя сукном і футрам, маглі быць закрытыя ці паўзакрытыя. У сельскай мясцовасці вазкамі карыстаюцца і ў нашы дні.

Воз-драбьяк. Мясцовыя назвы — драбіны, мажары. Паводле пісьмовых крыніц, на Беларусі вядомыя з XVI стагоддзя, у раёнах Падняпроўя і цэнтральнай частцы краіны. Выглядае, як павозка са здымнымі рашотчатымі бакамі, зручная падчас паездак па грунтавых дарогах. Падзяляліся на развадныя і неразвадныя (гэта залежала ад спосабу злучэння пярэдняй і задняй частак). На развадных сяляне вазілі лес, на неразвадных — сена, снапы, штучныя і сыпучыя грузы.

Сані. Мінская губерня, пачатак XX стагоддзя. Саматужная вытворчасць. Укамплектаваныя кузавам, сядзеннем для вазніцы, месцам для багажу. Выкарыстоўваліся як наёмны гарадскі экіпаж у зімовы час. Знешні выгляд адлюстроўваў заможнасць і сацыяльную прыналежнасць уладальніка. Сані былі элітарным сродкам перамяшчэння. Расійская царская сям'я нават летам часам ездзіла менавіта на іх.

Дзе гэта можна ўбачыць: Мінск, вуліца Кірыла і Мяфодзія, 8.

Падрыхтавала Ганна Варонка

Наш «Стоўнхэндж»

Барысаў камень

Валуны. Сёння далёка не кожны беларус ведае пра знакамітыя камяні-валаты, якія сустракаюцца на тэрыторыі нашай краіны. Яшчэ цяжэй сучаснаму чалавеку ўспрыняць гэтыя камяні як духоўную святыню, якая мае велізарнае культурна-гістарычнае значэнне. Але так і ёсць. Для Беларусі валуны з тысячагадовай гісторыяй

параўнальныя, скажам, са Стоўнхэнджам або пірамідамі. І калі гэта тэму разглядзець больш дасканала з вывучэннем дакументальных крыніц, атрымліваецца захапляльны аповед.

Барысавы камяні

У Беларусі існуе група ўнікальных помнікаў мінулага, так званыя Барысавы камяні. Яны ўяўляюць сабой вялізныя валуны з выбітымі на іх шасціканцовымі крыжамі і надпісамі «Господи, помози...». Сваю назву гэтыя камяні атрымалі ад імя полацкага князя Рагвалода Усяславіча, сына легендарнага Усяслава Чарадзея, у хрышчэнні Барыса, які княжыў у XII стагоддзі.

Гісторыкам дакладна вядома пра існаванне пяці Барысавых камянёў, якія раней знаходзіліся ў рэчышчы ракі Заходняя Дзвіна, і яшчэ пра два на сушы: каля вёскі Дзятлаўка Аршанскага раёна (Рагвалодаў камень) і каля вёскі Высокі Гарадзец Талачынскага раёна. З іх захаваліся толькі тры: у Полацку, Друі і Маскве.

Першы знаходзіцца ў Полацку ля Сафійскага сабора. Раней ён ляжаў каля вёскі Падкасцельцы ў ваколіцах Полацка. Гэта валун ружавата-чырвонага колеру памерам 3,5x2, 6x2,25 м. На ім высечаныя чатырохканцовы крыж і надпіс: «Ісус Хрыстос. Госпадзі, дапамажы рабу свайму Барысу».

Для мясцовых сялян ён служыў своеасаблівым аграрным календаром: калі рачная вада спадала і камень выходзіў да пэўнай адзнакі на паверхню, то ўсе ведалі, што ўраджай паспеў і час пачынаць працу. А здалёк здавалася, што ў вадзе ляжыць велізарны бохан хлеба. Можна, таму камень прызвалі яшчэ і Хлебнікам.

Першы раз падняць камень са дна ракі і перамясціць яго на плошчу ў Полацку спрабавалі яшчэ ў 1889 годзе, але тады намаганні былі марнымі, нягледзячы на тое, што за справу ўзяліся адначасова больш за 100 палачан, справілі для гэтага адпаведны малебен. І толькі праз амаль 100 гадоў, у 1981 годзе, з дапамогай ваенных цягачоў і магутных кранаў камень змаглі выцягнуць члены Мінскага спартыўна-тэхнічнага клуба «Геолаг», якія мелі да таго часу ўжо вялікі вопыт работы з затопленымі аб'ектамі. Баючыся, што найбліжэйшы мост праз Дзвіну

не вытрымае трэйлер з каменем, прыйшлося рабіць круг праз Наваполацк, каб усталяваць яго ля сцен Сафійскага сабора ў Полацку.

Другі Барысаў камень знойдзеце ў вёсцы Друя на цэнтральнай плошчы. Друйскі Барысаў камень, што ляжаў на плытководдзі пры ўпадзенні ракі Друйкі ў Заходнюю Дзвіну ў Браслаўскім раёне, быў знойдзены яшчэ ў 1896 годзе. Валун перацягнулі ў больш глыбокае месца і перавярнулі — засыпаны пяском камень неўзабаве быў забыты. У 80-я гады XX стагоддзя Барысаў камень каля Друі спрабавала адшукаць археолаг Людміла Дучыц. Валун знайшлі, але каб пераканацца, што гэта менавіта Барысаў камень, яго трэба было выцягнуць з вады. Гэтую працу скончылі толькі ў кастрычніку 2002 года. З-за моцнай спякоты, якая стаяла летам, і Друйка, і Заходняя Дзвіна моцна змялелі. Частка валуна апынулася на паверхні. Былі зроблены пяць спроб выцягнуць камень на бераг. Задача ўскладнялася тым, што валун распаўся на тры фрагменты, самы вялікі з якіх важыў 15—20 тон. Калі камень падцягнулі да берага, на ім знайшлі фрагменты крыжа і літары. Работы былі завершаны, тры фрагменты устаноўлены на ўсеагульны агляд на плошчы.

Трэці — валун чырванаватага граніту і невялікага памеру — каля 1,5 м вышынёй. На яго паверхні змяшчаўся надпіс: «Сулібор Крыж» («Сулиборьхрьст»). Імя Барыс на гэтым камені адсутнічае. Форма крыжа таксама адрозніваецца ад іншых. У 1879 годзе па даручэнню расійскага графа Уварава гэты валун не без цяжкасцей перавезлі ў Маскву, потым ён трапіў у музей-запаведнік «Каломенскае», дзе цяпер экспануецца.

Астатнія валуны не захаваліся. Рагвалодаў камень быў па-варварску падарваны ў 1930-х гадах мінулага стагоддзя, і абломкі яго былі выкарыстаны для будаўніцтва шашы Масква—Мінск. Два камяні каля Дзісны (каля вёсак Балоткі і Накоўнікі) былі ўзарваны ў 1939 годзе падчас вызваленчага паходу Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь і Украіну.

Камень «Кравец» каля вёскі Высокі Гарадзец Талачынскага раёна (гэты камень яшчэ называюць Сцяпанам) выявілі ў канцы XIX стагоддзя. Яму таксама прыпісвалі незвычайныя ўласцівасці. Легенда гаворыць, што калі ўвечары пакласці да каменя палатно са словамі «Сцяпан, ношай мне жупан», то раніцай можна атрымаць заказ. Таксама кажуць, што камень страціў сваю сілу пасля таго, як адна з сялянак папрасіла яго пашыць «ні тое ні сёе». У выніку раніцай яна атрымала сукенку, дзе рукавы знаходзіліся «у самых нечаканых месцах». У 1930-х гадах «Кравец» ўзарвалі, а ўсё, што ад яго засталася, выкарысталі для будаўніцтва шашы Мінск—Масква.

Дакладную колькасць камянёў і прычыны з'яўлення гэтых незвычайных гістарычных помнікаў на тэрыторыі Беларусі мы да гэтага часу не ведаем. У даследчыкаў ёсць розныя версіі.

Лічаць, што ў дахрысціянскі перыяд валуны выкарыстоўваліся язычнікамі для абрадаў — да іх прыносілі дары, пакідалі ім ахвяры. З мэтай барацьбы з перажыткамі паганства князь Барыс загадаў выбіць на валуне крыж — сімвал новай веры і такім чынам «пераабсталяваць» паганскія святыні ў хрысціянскія.

Ці праўда, што камяні растуць? Навукоўцы перакананыя, што гэта толькі ілюзія і легенда. Справа ў тым, што пад валуны, урытыя ў зямлю, трапляе вада, якая пад уздзеяннем марозу ператвараецца ў лёд і выштурхвае глыбу на паверхню. Так і ствараецца эфект росту.

Паводле іншых меркаванняў, Барысавы камяні быццам бы звязаныя з судаходствам ці гандлёвымі шляхамі нашых продкаў. Хтосьці бачыў у іх памятныя знакі князя, памежныя адзнакі або дарожныя знакі. Існавала таксама версія, што такім чынам Барыс і яго дружина прасілі Божай дапамогі падчас ваенных паходаў.

Вядомы даследчык даўніны граф Канстанцін Тышкевіч лічыў як Дзвінскія, так і іншыя камяні — помнікі Заходняй Русі і Падляшша — памежнымі знакамі. На яго думку, камяні не толькі служылі межавымі знакамі прыватных маёнткаў, але і складалі адну з меж паміж Літвой і Польшчай.

Варацішын крыж

Мала прачытаць пра тое, што вас цікавіць. Каб дакрануцца да сапраўднай даўніны, адчуць яе дух, асаблівы смак часу, я наведваю вёску Камяна Вілейскага раёна, дзе знаходзіцца камень Варацішын крыж. Дадзены валун, з пэўнымі агаворкамі, рознымі аўтарамі разглядаецца ў кантэксце Дзвінскіх або Барысавых камянёў. Лічыцца, што гэта адзіны з захаваных Барысавых камянёў, які стаіць там, дзе і быў. Варацішын крыж («Воротишин хрст») па форме нагадвае звон. Што да назвы, то гісторыкі мяркуюць, што, магчыма, камень усталяваў па ініцыятыве нейкага «Воротиша», які служыў пры двары князя Барыса. Іншыя мяркуюць, што так звалі майстра, што высек на камені крыж і надпісы.

Канстанцін Тышкевіч, які выявіў гэты камень падчас сваёй знакамітай экспедыцыі па вывучэнні ракі Віліі, паведамляе легенду пра тое, што «за шмат стагоддзяў да нас тут жыў селянін, які ў Вялікдзень сахою, запрэжанай двума быкамі, араў у гэтым месцы сваё поле. Гасподзь, жадаючы пакараць яго за парушэнне ўрачыстага свята, ператварыў селяніна і быкоў, запрэжаных у саху, у гэту глыбу».

Камень ляжыць на агародзе і ўяўляе сабой геалагічны помнік прыроды, складзены сярэднезярністым ружовым гранітам з уключэннем крышталю шаравата-блакітнага кварцу. Мясцовыя жыхары, якія неаб'якава ставяцца да захавання помнікаў культуры і гісторыі, на ўласныя сродкі паставілі ў 2015 годзе каля каменя стэнд з даведачнай інфармацыяй.

Даўжыня валуна складае 3,7 м, шырыня — 3,5 м, вышыня — 2,1 м. Даўжыня па перыметры — 10,4 м, аб'ём — 14,4 м, вага — 38,2 т. Ён быў прынесены сюды ледніком 220—150 тысяч гадоў таму з тэрыторыі паўднёва-заходняй Фінляндыі. Доўгі час знаходзіўся ў актыўнай зоне ледніка, дзе набыў звонападобную форму са згладжанай, амаль адпаліраванай паверхняй. На вяршыні валуна захаваліся два штучныя паглыбленні паўсферычнай формы, а на паўночнай бакавой паверхні — шэраг старажытных знакаў (крыж, рэшткі літар), высечаных у XII стагоддзі. Акрамя пазнакі, што гэта Варацішын крыж, высечаны тут васьмігранны крыж і надпісы «IC XC», «НИКА». Ёсць таксама след значна пашкоджанага нерасшыфраванага надпісу. Іншыя надпісы, якія сцвярджаюць мясцовыя жыхары, былі высечаны па загаду пана, якому належала зямля.

Любое судакрананне з даўнінай можа назаўсёды змяніць нешта ўнутры нас, а каб схіліць галаву перад святыняй, трэба ўсяго толькі адзін раз пабываць у гістарычным месцы.

Віталь Жураўскі

**Адкрыты дыстанцыйны культурна-інфармацыйны марафон
«Культ-пра-Свет» прадстаўляе**

Рэзідэнцыя апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага

У Гродне захавалася шмат старадаўніх палацаў, старажытных храмаў, дамоў на каменных маставых... І калі ў майго бацькі выпадае вольная часіна, мы ідзём з ім вандраваць па горадзе. Мы пабачылі ўжо шмат цікавых мясцін. Гэта і касцёл Святога Францішка Ксаверыя (знакамітая Фара), Новы і Стары Замкі на Замкавай гары, Каложская царква і парк Жылібера. Мы бачылі, як грае трубач на пажарнай вежы, слухалі канцэрт арганнай музыкі ў старадаўняй кірсе, разглядалі, як рэстаўруюць будынак сінагогі.

Асобнае месца сярод славатасцей горада, безумоўна, займае рэзідэнцыя апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага. Раскошная сядзіба Станіславава была пабудавана ў канцы XVIII стагоддзя пад кіраўніцтвам вядомага італьянскага архітэктара Джузэпэ дэ Сака ў стылі позняга барока. Палацава-паркавы комплекс узводзіўся дзесяць гадоў і павінен быў стаць загараднай рэзідэнцыяй караля. Аднак Станіслаў Аўгуст пражыў тут нядоўга.

На жаль, ад былой велічы палаца мала што засталася. І ўсё ж яго выгляд да гэтага часу ўражвае.

У архітэктурным плане галоўны дом сядзібы ўяўляе сабой прамавугольны аднапавярховы будынак, падняты ўсярэдзіне на адзін паверх, таму яго і відаць здалёк. Да яго прымыкае глыбокі порцік з трыма аркадамі — своеасаблівыя круты ўваход. Над ім размешчаны вялікі балкон з каменнай балюстрадай. Галоўны

Станіславава раней

Станіславава сёння

фасад раней багата ўпрыгожвала разнастайная ляпніна. У савецкі час у палацы надбудавалі другі паверх. Тады ж амаль цалкам была зменена і яго ўнутраная планіроўка. Але да нашых дзён на паўкруглым эркеры цэнтральнага фасада сядзібы захавалася ўсё ж асабістая манаграма Станіслава Аўгуста: тры літары S. A. R. — скарочана ад Stanislaus Augustus Rex (Станіслаў Аўгуст, кароль).

Побач з галоўным будынкам размешчаны два аднапавярховыя флігелі з чарапічнымі дахамі, пабудаваныя з абодвух бакоў цэнтральнага будынка. У адным з іх знаходзілася кухня, дзе спецыяльна запрошаны замежны кухар гатаваў вытанчаныя каралеўскія стравы. Абеды і вячэры да стала караля і яго гасцей дастаўлялі праз падворак у судках, каб вострым пахам не парушыць тую далікатную атмасферу, якая панавала ў рэзідэнцыі.

Уражвала і ўнутранае ўбранне палаца. Адразу за ўваходам знаходзіліся дзве вуглавыя печы з чорнага мармуру ў стылі неаготыкі, якія захаваліся да нашых дзён. На столі — ляпніна, на сценах — міфічныя роспісы. Ззяла і танцавальная зала, дзе перад каралём выступалі па вечарах самыя цудоўныя танцоўшчыцы гродзенскай балетнай трупы. Падлога ў бальнай зале была пакрыта мастацкім паркетам. Гісторыкі сцвярджаюць, што яго знішчылі вайскоўцы, якія там кватаравалі ў час Першай сусветнай вайны.

Да нашых дзён на паўкруглым эркеры цэнтральнага фасада сядзібы захавалася асабістая манаграма Станіслава Аўгуста: тры літары S. A. R. — скарочана ад Stanislaus Augustus Rex (Станіслаў Аўгуст, кароль).

Да сядзібы Станіславава з горада вяла доўгая ліпавая алея — яе называлі «Алея каханьня». Некалькі старых ліп часоў Станіслава Аўгуста можна ўбачыць і сёння.

Упрыгожваў рэзідэнцыю вялізны парк з мноствам рэдкіх дрэў і кустоў, дзе вельмі любіў адпачываць сам кароль. У другой палове XIX стагоддзя першапачатковы парк з радыяльна-пра-

меневай планіроўкай быў ператвораны ў пейзажны. Замест прамавугольных алей з'явіліся звілістыя дарожкі з відамі на паркавыя краявіды.

У 1814 годзе гаспадаром сядзібы стаў князь Францішак Ксаверый Друцкі-Любецкі. Гэтай уплывовай асобе належала ідэя пабудовы Аўгустоўскага канала, які злучыў басейны Віслы і Нёмана. Нягледзячы на тое, што князь не так часта наведваўся ў Станіславава, парадак там падтрымліваўся ідэальны.

На рубяжы стагоддзяў новым уладальнікам стаў князь Уладзіслаў Друцкі-Любецкі. Дарэчы, ён з'яўляўся і ўладальнікам першага ў Гродне аўтамабіля. Захаваўся нават фотаздымак гэтай машыны.

У 1915 годзе з гарматнымі выбухамі Першай сусветнай вайны на знакаміты палац наваліліся беды. Навокал ірваліся снарады і бомбы. Станіславава, знаходзячыся ў эпіцэнтры баявых дзеянняў, вытрымала цяжкія выпрабаванні і ў час вызвалення Гродна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, і ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Пасля вайны тут размясціўся магутны радыёвузел. У 1953 годзе сядзіба стала ўласнасцю Гродзенскага сельскагаспадарчага інстытута. Менавіта у той час перад будынкам палаца размясцілі скульптуру Клімента Ціміразева — прыродазнаўцы, фізіёлага, пісьменніка, публіцыста, гісторыка, заснавальніка рускай і брытанскай школ фізіялогіі раслін.

Тэрыторыю сядзібы моцна перабудавалі, у 1982—1983 гадах навокал з’явілася вялікая колькасць шматпавярховых жылых дамоў. А як хацелася б пакінуць нашчадкам не каралеўскія разваліны, а дабротныя, дагледжаныя пабудовы з дзіўнай гісторыяй!

І ў 2011 годзе пачалася рэканструкцыя рэзідэнцыі апошняга караля Рэчы Паспалітай.

Дзмітрый Краеўскі
8 «А» клас, гімназія № 10, Гродна

Легенды Заслаўскага краю

Шмат таямніц пра гісторыю маёй маленькай радзімы хаваюць легенды. Змест іх самы разнастайны. Ён звязаны са значнымі падзеямі і вядомымі людзьмі, з радасцямі, клопатамі і верай у дабро.

Мне пашчасціла пазнаёміцца і пагаварыць з адной са старэйшых жыхарак нашага Заслаўя Сільвановіч Ганнай Міхайлаўнай, якая нарадзілася тут у 1922 годзе (карані яе роду звязаныя з Заслаўем да чацвёртага калена), захавала ў сваёй памяці шмат цікавых гісторыяў пра таямніцы Заслаўя, што расказвалі яшчэ ёй, маленькай дзяўчынцы, даўным-даўно маці, бабуля і прабабуля.

Аднойчы, прагульваючыся з Ганнай Міхайлаўнай па ваколіцах Заслаўя, мы прыселі адпачыць ля кургана, гісторыю ўзнікнення якога яна мне і расказала.

Чаму курган завецца Княгінін

Кажуць, што раней на гэтым месцы стаяў цудоўны замак. І жыла тут нейкая княгіня, якая мела дзвюх дачок. Старэйшая прыгажуняй была, а малодшая — непрыгожая. І вось неяк наведар іх замак багаты князь, які нечакана пакахаў менавіта малодшую дачку. І так пакахаў, што адразу ж папрасіў у маці-княгіні яе рукі.

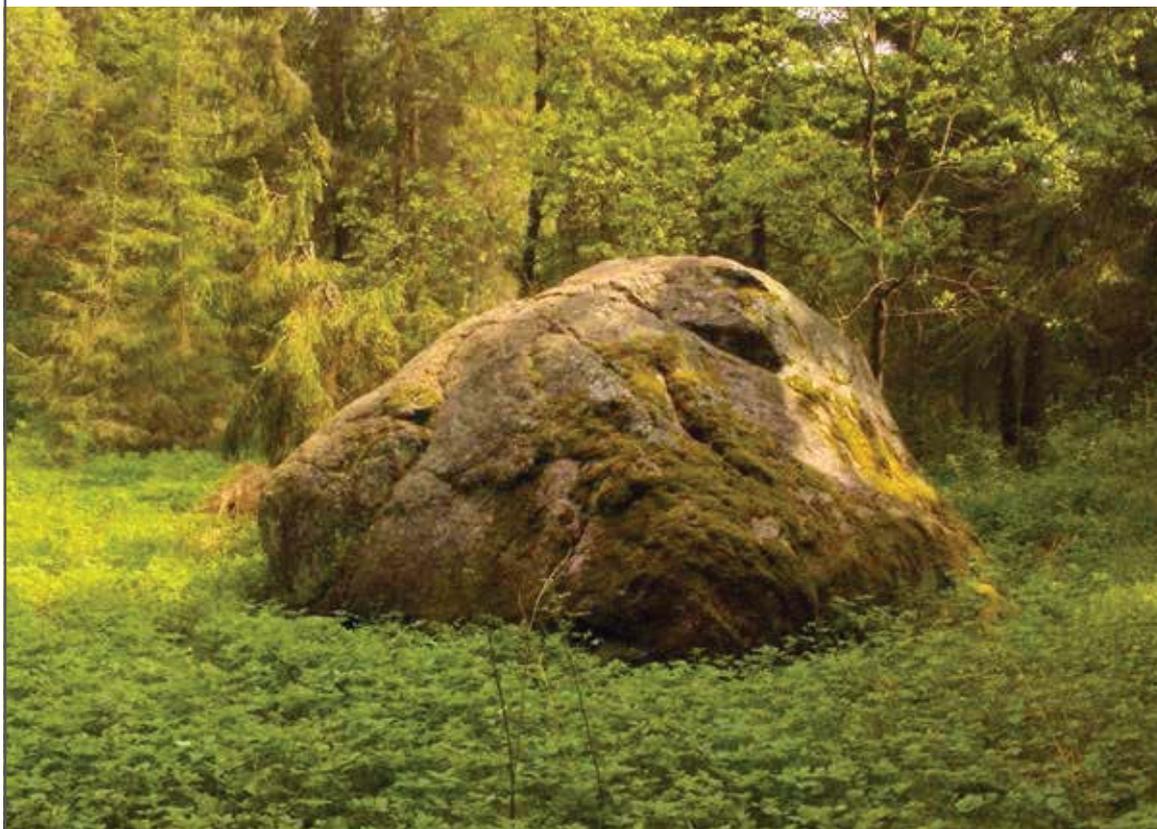
Старэйшая князёўна-прыгажуня пачала рабіць усё, каб разладзіць шлюб сястры, бо сама закахалася ў князя. Яна нават асмелілася прасіць дапамогі ў чараўніцы, што жыла ля ракі. Пайшла вечарам да яе, за вялікія грошы атрымала зелле, якое, па словах чараўніцы, павінна было прываражыць да дзяўчыны князя.

Але па дарозе дадому сустрэла князёўна жудасны прывід і з перапуду кінулася ў рэчку. І патанула...

Сястра пахавала няшчасную і загадала насыпаць зверху курган, які і пачаў называцца Княгінін.

Люблю гуляць каля царквы. А па дарозе зноў і зноў адкрываць для сябе штосьці цікавае, задаваць пытанні, выслухваць адказы. Увагу маю ў час такіх прагулак заўсёды прыцягвае валун недалёка ад храма. А Ганна Міхайлаўна і пра гэты валун легенду ведае.

Легенда пра валун

Здарылася тое ў такую даўніну, пра якую не кожны і памятае. Паехаў нека адзін селянін да царквы. А конік у яго і так нягэплы быў, слабы, а тут, падымаючыся пад гару, зусім змогся. Нарэшце стаў, і колькі ні паганяў яго гаспадар — ні з месца.

Раззлаваўся тады селянін, выхапіў пугу і пачаў хвастаць коніка, ды яшчэ і праклінаць яго ўсялякімі чорнымі словамі. І ў гэты самы час падыходзіць да селяніна жанчына-жабрачка, руку працягвае, просіць кавалак хлеба.

Не толькі не даў хлеба жабраццы селянін, але і накрычаў на яе, пугай нават замахнуўся. Але ўдарыць не паспеў: знікла жанчына, нібыта і не было яе зусім. А калі зірнуў селянін наперад, то з жахам убачыў на месцы свайго каня валун.

Насупраць пошты, якраз там, дзе знаходзіцца Святая Крынічка, адкуль многія заслаўчаныя — ды і не толькі заслаўчаныя - на Хрышчэнне бяруць ваду, знаходзіцца даволі высокая гара. Называюць яе «Дзевіч-гара». Чаму так?

Ганна Міхайлаўна і пра Дзевіч-гару мне цікавую легенду распавяла.

Легенда пра Дзевіч-гару

Жылі ў нашых краях калісьці два хлопцы-асілки, і трэба ж было таму стацца, што закахаліся яны ў адну і тую ж дзяўчыну-прыгажуню.

І вось пасадзілі хлопцы дзяўчыну на верх гары, а самі пачалі барукацца каля падножжа. А ўмовай было тое, што пераможца ў гэтым паядынку і стане мужам прыгажуні.

Доўга працягваўся іх двубой, бо роўнымі па сіле былі тыя хлопцы. І ўсё ж, урэшце рэшт, перамог адзін з іх свайго суперніка і, узрадаваны, пабег на гару, да сваёй будучай жонкі.

Але хлопец, які прайграў, не змог сцяраць абразы. У гневе схапіў ён камень ды й шпульнуў яго ў дзяўчыну, каб не дасталася яна нікому. Прама ў скронь няшчаснай трапіў...

Дзяўчына загінула, яе пахавалі, а гару, ля якой адбыліся гэтыя трагічныя падзеі, пачалі зваць «Дзявочай гарой», альбо «Дзевіч-гарой».

Захапіла мяне і легенда пра Кладачкі. Звычайнае поле — а яго чамусьці Кладачкамі называюць...

Чаму поле назвалі Кладачкі

Было тое ці не было, наўрад ці зараз можна высветліць, але ж магло і быць... Жыў у нашых мясцінах калісьці багаты пан. І калі ён пастарэў і пачаў моцна хварэць, зразумеў, што ўсе родзічы толькі і чакаюць ягонай смерці, толькі і мараць аб тым, каб падзяліць потым паміж сабой усё ягонае багацце.

Сабраў пан тады сваё золата і іншыя каштоўнасці і аднойчы ноччу вывез усё гэта на вялікае поле. Там ён закапаў сваё багацце, а пасля склаў карту, дзе адзначыў тое месца. І калі паміраў, перадаў гэтую карту аднаму беднаму шчыраму хлопцу, які ўсе апошнія гады даглядаў багацця і дапамагаў яму. Проста так гэта рабіў, не думаючы нават аб нейкай узнагародзе.

Калі ж пана не стала, хлопец патаемна адкапаў прыхаванае багацце ды і з'ехаў з ім з нашых мясцін, а родзічы пана, аб тым не ведаючы, доўга шукалі на гэтым полі скарб (клад), але так яго і не знайшлі. А потым і многія мясцовыя жыхары шукалі сваё шчасце, ды таксама безвынікова...

З таго часу поле гэта і прызвалі спачатку Кладам, а пасля — Кладачкамі.

Яна Гапуціна,
8 клас, Заслаўская гімназія,
удзельніца літаратурнага клуба «Ізяслаўцы»

Медаль за будаўніцтва БАМа

Менавіта такі медаль мае наша любімая бабуля Галя. Яна родам з Расіі. Калі ёй было сямнаццаць гадоў, яна пагадзілася паехаць у складзе агіт-брыгады на БАМ, з канцэртнай праграмай. Думала, што на кароткі тэрмін, а затрымалася на доўгія гады. Чаму?

Проста маю бабулю, якая была тады, вядома ж, не бабуляй, а дзяўчынай, вельмі ўразлілі маштабы будоўлі Байкала-Амурскай магістралі, а яшчэ больш — энтузіязм маладых людзей, якія сваёй сумленнай працай маглі, як кажуць, нават горы звярнуць. Працавала бабуля прадаўцом, а потым вартаўніком на прамтаварных і прадуктовых базах. Нялёгкай была праца, але ў той час, як казалі бабуля, моладзь не палохалі цяжкасці.

Сустрэла бабуля на БАМе і сваё каханне, юнака з беларускага горада Ваўкавыска. Сябравалі нядоўга, амаль адразу пажаніліся. Жылі ў вагончыку без выгоды, сцены ад марозу прамярзалі наскрозь. У гэтым халодным вагончыку нарадзілі і выгадалі дваіх дзяцей. Потым разам з сябрамі напісалі прашэнне ў Маскву, і ім далі кватэры.

Але нашага дзядулю цягнула дадому, і ён угаварыў жонку паехаць у Ваўкавыск. Прадаўшы на БАМе кватэру, яны прыехалі ў дзядулін родны горад.

Мы ганарымся сваёй бабуляй і запамнілі назаўсёды яе словы аб тым, што цяжкасці толькі дапамагаюць выправіць характар і ўмацаваць волю чалавека.

Яўгенія Курганская, Паліна Курганская,
6 «А» клас, гімназія № 2, Ваўкавыск

Мяне назвалі ў гонар прабабулі

Мяне завуць Алена, і калі я была яшчэ зусім маленькай дзяўчынкай, вельмі хацела, каб у мяне было іншае, больш «моднае», імя. Неяк я нават спытала сваю бабулю, чаму бацькі назвалі мяне Аленай, а не Дыянай альбо, да прыкладу, Карынай. І тады бабуля распавяла мне цікавую гісторыю пра маю прабабулю Алену.

Зараз я нават удзячная бацькам, што яны мяне так назвалі. Я хачу быць падобнай да сваёй прабабулі Алены, хачу быць гэткай жа смелай, і, як яна, прыносіць карысць краіне, а калі трэба будзе, то і змагацца за яе.

Вось што я даведлася пра яе, калі была маленькай дзяўчынкай, і вось што ведаю пра яе зараз, калі ўжо стала шасцікласніцай.

Мая прабабуля Алена ў час Вялікай Айчыннай вайны была сувязной у партызанскім атрадзе імя Чапаева, што знаходзіўся пад Кобрынам, і змагалася з нямецкімі акупантамі нароўні з мужчынамі. Больш таго, часта яна падавала прыклад мужнасці партызанам-мужчынам.

Аднойчы трэба было выканаць вельмі небяспечнае і складанае заданне. Ахвотнікаў сярод мужчын не знайшлося, і тады выканаць яго вызвалася мая прабабуля. Трэба было прабрацца да генерала нямецкай арміі і перадаць яму ад начальніка партызанскага атрада ліст, у якім гэтаму генералу прапаноўвалася перайсці на наш бок. Гэта няпростое заданне прабабуля Алена выканалася паспяхова, а потым узначаліла ў атрадзе камсамольскую арганізацыю, якую сама ж і стварыла. За баявыя заслугі яна была ўзнагароджана некалькімі медалямі.

Яшчэ ў час вайны мая прабабуля неяк паспрачалася з маладым прыгожым салдатам, у якога таксама было шмат баявых узнагарод. Пагутарылі, пазнаёміліся і ўжо ніколі больш не расставаліся. Пажаніліся і хацелі пражыць разам прыгожае жыццё ў каханні і згодзе. Але лёс ёсць лёс.

Пасля вайны гэта ўжо адбылося. Неяк ехалі яны дадому на цягніку, і захацеў муж што-небудзь купіць для любімай жонкі. Выбег на перон на адным з прыпынкаў і... знік назаўсёды.

Мая прабабуля Алена доўгі час шукала і чакала мужа, але ён так і не вярнуўся, і што з ім такое здарылася, так і не высветлілася. Прапаў, як кажуць, без вестак.

Сама ж мая прабабуля пражыла доўгае жыццё, ажно сто два гады. Пра яе нават у газетах пісалі, як аб адной з жанчын-доўгажыхарак Беларусі.

Я ганаруся сваёй прабабуляй і вельмі рада таму, што бацькі назвалі мяне ў яе гонар — Аленай!

Алена Марчук,
6 «А» клас, гімназія № 2, Ваўкавыск

Паразмаўляй са мной па-беларуску!

Паразмаўляй са мной па-беларуску!
Бо горка, вельмі горка адчуваць,
Што мову родную мы замянілі рускай,
А нашай, беларускай, не чуваць!

Мы — беларусы!
Толькі дзе ж ты, мова?
Дзе мова нашых прашчураў-дзядоў,
Дзе мова, што была для іх асновай?
Калі ж аб ёй успомнім мы ізноў?!

Яна — паўсюль!
У скрыначках, у печы,
Яна ў рацэ, што хутка так бяжыць.
Яна — паўсюль...
Ад мовы нам не збегчы!
Нам толькі з ёй наканавана жыць!

На роднай мове можна захапляцца,
Здзіўляцца, сумнявацца, жартаваць,
Адзінай у каханні прызнавацца,
На святыя песні родныя спяваць...

Яна званчэй за тысячы званочкаў,
Яна ярчэй за фарбы мастакоў,
Яна — як таямніца летняй ночкі...
Таму я папрашу цябе ізноў:

Паразмаўляй са мной па-беларуску!
Не заўтра — зараз!
Часу не губляй!
Бо гэта мова просіцца на вусны...
Паразмаўляй на ёй!
Паразмаўляй...

Кацярына Тарасова,
10 клас, СШ № 157, Мінск

Кругазварот

Ідзе за лістападам снежань -
Дол накрывае першы снег.
За ім надыйдзе студзень снежны —
Не сціхне хуткіх санак бег!

У лютым зімка вар'яце —
Гудуць вятры, мятуць завеі.
Затым — вясновая зара...
Найпрыгажэйшая пара!

Паліна Ламінская,
8 клас, Заслаўская гімназія,
клуб «Ізяслаўцы»

Зайчык

Закружыла завіруха,
Белы снег вакол ляжыць.
— Зайчык, зайчык даўгавухі,
Ці не мерзнеш ты, скажы?

— Я руплівы, вёрткі, хуткі,
Дарам часу не губляў:
Шубку з беленькага футра
Да вясны сабе прыдбаў!

Таццяна Голубева,
4 клас, СШ № 1, Заслаўе

Зімовы вершык

Мяцеліца глухая
Адкрыла цуда-скрынку.
Ніяк не заціхае,
Мяце без перапынку.

Сваю муку бялюткую
Ва ўсе бакі кідае.
І непрыкметна, хутка так
Зямельку засыпае.

Расплюшчаць дзеці вочы
І глянуць у акенца:
Там снег блішчыць на сонцы,
Чакаюць санкі ў сенцах.

Вольга Друшчыц,
5 клас, Старасельская СШ,
Жабінкаўскі раён

Матулі

Матуля, любая, родная,
Ты мне даравала жыццё!
І ў лёсе маім ты галоўная,
Цябе не заменіць ніхто!

Цяпло тваіх мілых далоняў
Я адчуваю на твары.
Ты для мяне *Мадонна!*
Здзяйснеш усе мае мары.

Ты клапатлівая, добрая,
Бясцэнны твае парады!
Мне мудрасць твая неабходная,
Твой вопыт жыццёвы, спагада...

Любоў да цябе бясконцая,
І я табой ганаруся!
Ты — нібы святло ў аконцы,
Ты — сімвал маёй Беларусі!

Анастасія Гаўрыкова,
8 клас, гімназія № 51, Гомель

Маці

Спраба вершаказа

Слова «**МАМА**» матывуе паняцці:
беларускія «матуля» і «маці»,
і польскае «matka»...
І гэта не марна,
паколькі **NOMEN EST OMEN**.
Маці мае адметную вартасць:
самаадданасць за сваё немаўля.
Маці — аматар патаемных размоў
і дарадца свайго дзіцяці
на розныя яго апантанасці.
На маці трымаюцца ўсе «міласці» ў хаце:
усім прабаваюцца і ўсім даруюцца
усе магчымыя неспадзяванасці...
У маленькім сэрцы маці,
нібыта нямая мелодыя,
месцяцца малітва і цеплыня...
А гэта і ёсць альфа і амега яе жыцця!

Кацярына Казачкова,
8 клас, гімназія № 51, Гомель

Казкі школьнага ранца

У СШ № 10 горада Бабруйска сярод вучняў п'ятых класаў быў праведзены літаратурны казачны конкурс «Абрус-самабранка» пад дэвізам: «Як харчваемся, так і усміхаемся». Прысвечаны ён быў правільнаму харчаванню. Па выніках конкурсу ў школе выдалі зборнічак казак, таксама пад назвай «Абрус-самабранка». Адзін з экзэмпляраў зборнічка школа падарыла часопісу «Бярозка».

Казка пра Мядзведзіка

У адным лесе жыў ды быў Мядзведзік. Ён быў яшчэ вельмі маленькім і таму не разумеў, што добра, а што дрэнна. Гэта датычылася таксама і харчавання, бо Мядзведзік занадта любіў мёд, варэнне і, наогул, усё салодкае.

Аднойчы маці Мядзведзіка забыла зачыніць кладоўку, у якой захоўвалася малінавае варэнне. А потым, калі маці некуды выйшла, ён залез у кладоўку і так пераеў варэння, што ў яго пачаў балець жывот. Давялося выклікаць доктара.

А доктарам у лесе быў усімі паважаны Дзяцел. Прыляцеў ён, зрабіў маленькаму пацыенту ўкол, прاپісаў таблеткі і правёў прафілактычную размову. Доктар Дзяцел даўно лячыў маленькіх зверанят і добра ведаў, як з імі размаўляць.

Ён папярэдзіў Мядзведзіка, што калі той і далей будзе без меры спажываць усё салодкае, то ў хуткім часе можа ператварыцца ў тоўстага няўкладнага бегемота. І прыйдзеца тады Мядзведзіку пакінуць бацькоў і перайсці жыць да жаб у балота, а замест мёду і маліны харчавацца мухамі ды камарамі.

Спалохаўся маленькі Мядзведзік такой перспектывы і паабяцаў доктару Дзятлу, што з гэтага дня будзе прытрымлівацца правільнага рэжыму харчавання.

І Мядзведзік стрымаў абяцанне, бо вельмі не жадаў у балоце з жабамі жыць. З таго часу жывот у яго больш не балеў, і ён заўсёды добра сябе адчуваў.

Кацярына Азоўцава,
5 «А» клас

Як гном Пятрусю зубы вылечыў

Жыў у адной кватэры хлопчык, якога звалі Пятрусь. І вельмі любіў ён есці цукеркі, запіваючы іх «фантай» альбо «колай». Акрамя гэтага, Пятрусь вельмі не любіў чысціць зубы.

Маці часта папярэджвала Пятруся, што калі ён і далей будзе есці шмат салодкага, то ў яго могуць забалець зубы. Але той не асабліва прыслухоўваўся да слоў маці і працягваў замест кашы альбо супа харчавацца цукеркамі і салодкімі напоямі.

І нават калі ў яго і сапраўды пачалі балець зубы, хлопчык не прызнаўся ў гэтым маці, бо вельмі баяўся ісці да зубнога ўрача.

А потым прысніўся Пятрусю страшны сон. Нібыта прыйшоў да хлопчыка злы гном і сказаў, што ён заўсёды прыходзіць да тых дзяцей, якія ядуць шмат цукерак, не чысцяць зубы і баяцца візітаў да зубнога ўрача. Потым гном выцягнуў з кішэнкі вялізны свердзел і папярэдзіў Пятруся, што зараз пачне свідраваць ягоныя зубы, каб там развіўся карыес. І добра яшчэ, што Пятрусь у гэты час паспеў прагнуцца.

Пасля гэтага ён сам папрасіў маці адвесці яго да дантыста. А яшчэ пачаў рэгулярна чысціць зубы і правільна харчавацца.

Кірыл Храмеля,
5 «А» клас

Казка аб прынцэсе, якая вельмі любіла салодкае

Жыла-была ў адным каралеўстве маленькая прынцэса, якая вельмі любіла салодкае. Калі ёй прапаноўвалі на сняданак салат альбо кашу з катлетаў, дзяўчынка пачынала тупаць нагамі, плакаць і так гучна лямантаваць, што ў суседніх пакоях вылятала шкло з акон. Супакойвалася маленькая прынцэса толькі тады, калі слугі тэрмінова выстаўлялі на стол пірожныя, тарты, цукеркі і шакаладкі. Тое ж адбывалася ў час абеду альбо вячэры, і так паўтаралася кожны дзень.

А потым прынцэса заўважыла, што пачала таўсцець. І чым далей, тым больш тоўстай яна рабілася. І калі раней любіла прынцэса з сяброўкамі ў садзе гуляць у розныя рухавыя гульні, то зараз ёй нават рухацца цяжка было.

Вырашыла тады прынцэса, што таўсцее яна з-за таго, што мала спіць, і пачала спаць ажно да дванаццаці гадзін дня. Але і гэта не дапамагло, наадварот нават! Прынцэса так хутка набірала вагу, што аднойчы не змагла выйсці праз дзверы са свайго пакоя. Цесляры тэрмінова пашырылі дзверы, але праз нейкі час прынцэса зноў не змагла ў іх пралезці.

Задумалася тады прынцэса і зразумела, чаму так адбылося. Пачала яна ўзмоцнена займацца фізічнымі практыкаваннямі, правільна харчавацца і, наогул, вестці здаровы лад жыцця.

Алена Фёдарова,
5 «А» клас

Анатоль Зэкаў

Мой рай сягоння — родны край

Мой рай

Не там, наперадзе, мой рай,
калі жыццё пакіне.
Мой рай сягоння — родны край
у паднябеснай сіні.

Ён тут, дзе золак у расе,
і дзе, бывае, ноччу
сад бацькаў нехта абтрасе,
як злыдзень той, па-воўчы.

Ён тут, дзе мае лапкі кот,
як бы гасцей чакае.
Ён тут, дзе з году ў год штогод
пасуць вясну ратаі.

Ён тут, дзе ў полі збажыной
красуе-вабіць лета.
Ён тут, мой рай зямны, са мной —
і ад яго так светла!

Зёлкавы ўспамін

Калі малым быў я, гарбаты
ніхто з вяскоўцаў не купляў.
Напой ўсе з чабору й мяты
пілі,
і з іншых зёлак-траў.
Збіралі іх з бабуляй разам
у лесе і на лузе мы.
Хапала высушаных звязак,
бадай, на кожны дзень зімы.
Напоўні іншых і не зналі,
чым цудадзейны той напой,
які з траў-зёлак гатавалі,
каб не прастуджвацца зімой.
І не прастуджваліся — праўда.
Цяпер пра тое — столькі мар!
О, як салодка час той згадваць

і цудадзейны той адвар!
І ўжо наўрад гады затуляць
маленства светлы час, калі
збіралі зёлкі мы з бабуляй
і з зёлак тых адвар пілі.

Роднае слова

Каб радзінным словам наталіцца
не на дзень які,
а на гады,
пакідаю тлумную сталіцу
і лячу ў Патапаўку —
туды,

дзе яно пакуль яшчэ не знікла,
хоць крыху ахрыпла,
ды жыве;
дзе яму ў гамонцы,
звеку звыклай,
вольна так,
бы коніку ў траве;

дзе яно і ўзімку не з'алее,
хоць і дзьмуць азяблыя вятры...
Ды і я ў завеі не калею,
бо сагрэты словам тым знутры.

Матуліны песні

Заспявай, матуля, песню,
хай крыляе над зямлёй.
Разумею, што балесна
на душы ад песні той.

Разумею, хоць хатульны
век ужо даўно мінуў.
Ты пачні адна, матуля.
Я як-небудзь падцягну.

Заспяваем мы пад вечар,
як у даўніну жылі,
бо заўсёды песні лечаць,
нават горкія калі...

*Вядомы сучасны беларускі пісьменнік
Анатоль Зэкаў — аўтар звыш трох дзя-
сяткаў кніг паэзіі, прозы, сатыры і гума-
ру, а таксама кніг для дзяцей і падлеткаў.
Самыя першыя творы пісьменніка былі на-
друкаваны менавіта ў «Бярозцы», у часы,
калі ён быў яшчэ школьнікам.*

Браслаўскі Сусвет

Тут свой Сусвет,
Сусвет адметны,
якога больш няма нідзе,
дзе астравы, нібы планеты,
плывуць чаўнамі па вадзе.

Тут свой Сусвет,
Сусвет азёрны,
і не спасцігнуць з мудрых кніг,
ці то ваду люструюць зоры,
ці то вада люструе іх.

Тут свой Сусвет,
дзе сонца ў кронах
залоціць далечны абсяг,
дзе шчупакі, як метэоры,
наводзяць жах у трыснягах.

Тут свой Сусвет,
дзе пахвілінна
распісаны ўвесь рух зямны,
дзе праплываюць аблачынай
над паплавамі бацяны.

Пад рык звярыны,
спеў птушыны
тут не змаркоцішся ў журбе.
Тут свой Сусвет,
наўсцяж адзіны —
таму і вабіць да сябе.

Дзедавы бочкі

Мой дзед быў спец па бочках.
Хто набываў іх — жыў не пуста:
ажно да лета еў гурочки
і ўсю зіму капусту хрумстаў.
А бочкі меў, лічы што, кожны.
Ды што лічыць, бо ўсім вядома,
што ў доме бочка, як і кошкы:
няма яе — няма і дома.
Дзед толк у бочках добра ведаў —
як гладышы, ён іх выкружваў.

Даўно няма на свеце дзеда,
А бочкі дзедавы ўсё служаць.

Лыжы

Гурбы снегу — да платоў,
а сям-там — і вышай.
Я шчаслівы, як ніхто:
у мяне ёсць лыжы.

Не куплялі ў краме іх —
зробленыя татам
лыжы з дошчачак сухіх
для мяне і брата.

І зайздросцяць сябрукі,
і глядзяць, як злюкі,
што ў нас тата ёсць такі —
залатыя рукі.

Юная танцоўшчыца

І ўзлёт брыва,
і рук узмах
пад музыку віруе.
Нібыта таямнічы маг,
твой танец нас чаруе,
што ўжо вачэй не адарваць
ад сцэны прасвятлелай —
аж пойдзе кругам галава
ад рухаў рук і цела.

Чаруй, танцоўшчыца, натхняй
і акрыляй бяскрылых,
каб мітуслівых дзён гайня
душу не падкасіла.

Гарлачыкі

Дрэмлюць вербы надрэчныя
ў сутоеным сне...
О, як добра тут вечарам!
О, як хораша мне!

Тут спатканні,
прызнанні
юнакоў і дзяўчат,
і да самага рання
тут страсцей вадаспад.

І пачую найначай я
шэпт дзявочы:
— Вадзім,
паглядзі,
вунь гарлачыкі!
Як прыгожа, глядзі!

Вой, мае вы гарлачыкі,
лепш бы вы не цвілі!
Тыя словы гарачыя
аж за сэрца ўзялі.

Рэха слоў загалёкала,
зазвінела між дрэў,
бы юнацтва далёкае
я сягоння сустрэў,

Прыгадаўшы той вечар,
калі мы да начы
гаварылі аб нечым —
я не помню, аб чым.

Ды раптоўна мне ўбачыцца
скрозь гады з той пары,
як ныраў па гарлачыкі,
як табе іх дарыў.

Вой, юнацтва далёкае,
як вады шмат сплыло!
Толькі рэха галёкае
аб усім, што было.

Не магу ўжо іначай я,
час той згадаю зноў...
Не цвітуць больш гарлачыкі
ля маіх берагоў.

Успамін са школьных гадоў

Толькі вочы прымружу
ў адзінокай журбе —
тут жа ўбачу, як ружы
ён купляе табе.
Для мяне ён — прахожы,
для цябе — кавалер.
Сэрца так растрывожыў,
што баліць і цяпер.
Я купіў бы таксама
табе ружаў букет,
ды дала ўсяго мама
мне рубель на абед.

Дзяўчына з Буда-Кашалёва

Дзяўчына з Буда-Кашалёва...
І праз гады з гадоў юначых
я помню твой настрой вясновы
і тварык твой вясновы бачу.

І праз гады твой позірк паліць,
і я, згараючы ад шчасця,
гляджу ў былое, як праз замець,
і воблік твой гады не засцяць.

Нам так кахалася вяснова,
што сэрца і цяпер не маніць:
дзяўчына з Буда-Кашалёва —
маё салодкае каханне.

Яўген Хвалеі

Самая старая хата

З цыкла «Абразкі-выцінанкі»

Аўтар: Вольга Ралуніса

Замест уступу

Выцінанкі... Я не раз у маленстве бачыў, як маці выразала іх з паперы — чыс-тай, белай. Ажурныя ўзоры былі розныя, на што толькі не падобныя: крэндзелі, завітушкі, квадрацікі, ромбы, смоўжыкі, змейкі. Потым вешала гэтыя выцінанкі — папяровыя фіранкі — на вокны. Кожны, хто заходзіў у нашу хату, абавязкова звяртаў на іх увагу. З нечым параўноўваў, нешта цікавае казаў... Папяровыя фіранкі былі часовыя — хутка жоўклі, маці выразала і вешала новыя.

Аднойчы я падумаў: чым не своеасаблівыя выцінанкі — мянушкі маіх адна-вяскоўцаў? Яны гэтакія ж арыгінальныя, маюць свае ўзоры — ад вясёлых «крэн-дзеляў» да непрадказальных «змеек». Да таго ж, непаўторныя і нявечныя, як і самі людзі. А як не хочацца, каб яны зніклі назаўсёды, пайшлі за гаспадарамі з апусцелых хат. Вось і маіх герояў, носьбітаў выкшталцонных былькаўскіх выціна-нак, у большасці няма ўжо на гэтай грэшнай зямлі. І няхай прабачаць мне, што патрывожыў іх душы.

Цяпер яны з'яўляюцца для мяне Прывідамі. А яшчэ зусім нядаўна жылі ў на-шых Быльках. Я ведаў іх з маленства. І кожны, хто пайшоў з гэтага свету, пакінуў след у маёй душы. Іх з'яўленне заўсёды нечаканае: удзень і ўначы, у хвіліны смут-ку і радасці, роздуму і перажыванняў.

У Быльках яшчэ жывуць мае аднавяскоўцы. Я сустракаюся з імі, калі прыяз-джаю сюды, гутару. Але больш турбуюць мяне яны, Прывіды, са сваімі імёнамі і сваімі лёсамі. І я разумею — чаму: усе мы сёння, жывыя, заўтра будзем Пры-відамі... ужо для некага.

Кавалі

У любы час, у любую пару года — ранкам, апоўдні ці ўвечар, у завіруху або спякоту — калі прыязджаю ў родныя Былькі, абавязкова іду да яе — самай ста-рой у вёсцы ХАТЫ. Яна — трэцяя ад пачатку вуліцы. Сёння пустая. Пачарнелыя, падгнилыя бяровенні прыкрывае з'едзеная шашалем шалёўка. Толькі на вуглах плаваюць-весаляць некім выразаныя з дошчачак «рыбкі». Паўразбураны пад-мурак... Страха, крытая шэрай чарапіцай, нізкая, прыземленая, здалёк амаль

не відаць. Побач — дзве старыя, пакручастыя яблыні. У гародчыку спрэс растуць вяргіні. Бухматыя кусты бэзу і змяну ахутваюць хату. У маі і летам яна патаная ў белых, ружовых, ліловых, жоўтых кветках.

Каля плота расце да неба шырокі, разложысты дуб, пасаджаны яшчэ маім дзедам Базылём. Непадалёк ад дрэва стаяла дзедава кузня. Хто трымаў кузню, лічыўся ў вёсцы зможным чалавекам. Але дзед Базыль не быў такім. Часта каваў рэчы вяскоўцам за кавалак сала, яйка, а то і проста за «дзякуй». Так расказвала маці. Але выцінанку, хутчэй «рабочы псеўданім», дзед займеў на ўсё жыццё — Каваль. А потым і ўсе мы, хто жыў пасля яго, сталі Кавалямі.

Кузні дзеда Базыля даўно няма — яе раскідалі ў канцы пяцідзясятых калгасныя актывісты. Але я добра помню, як ля горна завіхаўся наш сусед Валента. Кузня перайшла калгасу, і ў ёй пачаў працаваць Валента-Валенцік, так часцей яго звалі ў Быльках. Я, малы, дапамагаў яму раздзьмуваць кавальскі мех, цягаў за ручку ўверх-уніз, а ён сунуў у горан якую-небудзь жалязку, пакуль тая не раскалялася да белаты. А на Вялікдзень дзятва абавязкова збіралася каля кузні: біліся ў біткі — чыё яйка мацнейшае. Пабітыя яйкі адзін у аднаго не бралі, а тут жа запускалі ў сцяну кузні, ад чаго яна рабілася размаітай ад жаўткоў, бялкоў і чырвонай шкарлупіны. Пасля свят дзядзька Валента збіраў нас, падшыванцаў, і прымушаў чысціць сцяну кухні, прыгаворваючы: «Ну, бандзюкі, ну, вісусы...»

Дзеда Базыля я не ведаў зусім: ён памёр у самы разгар вайны — у сорак трэцім. Прастудзіўся і згарэў ад крупознага запалення лёгкіх. Затое бабулю Настулю, па-вулічнаму Каваліху, я помніў добра. Ды не тое слова — добра: усе мае дзіцячыя гады пазначаныя яе ласкавым імем. Яна, па сутнасці, выгадала мяне, двух маіх малодшых братоў і сястру. Маці мая, Ніна, дачка бабы Насты (так мы, унукі, клікалі яе), у маладым узросце захварэла на сухоты. Шмат гадоў ездзіла ў раённую бальніцу, як яна казалі, паддувацца, ляжала там месяцамі, а потым лячылася ў санаторыі. Бацька суткамі, днямі і начамі прападаў ля агню качагаркі калгаснай ільносушылкі. І ўсе клопаты леглі на плечы бабы Насты.

Жылі мы ў бабулінай хаце гадоў шэсць. Нас ссялілі з хутара, дзе нарадзіліся я і мае браты, і пакуль бацька будаваў сваё жытло, баба Наста прытуліла нашу сям'ю. Самае помнае з майго жыцця ў гэтай хаце — я пайшоў у першы клас. Помню, як з суседскім Міхасём, аднакласнікам, бег у школу з букваром ды некалькімі сшыткамі ў мультановай торбачцы, а Міхась частаваў мяне па дарозе смачнымі пончыкамі (так і празвалі яго ў школе — Міша Пончык), якія выпякала яго маці-швачка. Яны жылі багата: заўсёды здзіўлялі не толькі выпечкамі, калі я заходзіў да іх, але і мяхамі мукі, якія стаялі на палку каля печы. У нашай жа хаце рэдка гасцявала мука — часцей бульба, і то ледзь хапала яе да вясны.

Запомніў і нараджэнне ў самай старой хаце Былькоў сястры Валі. Я, першакласнік ужо, ведаў, што не бусел прыносіць дзяцей, а нараджае іх мама. І калі мы пачулі першае сестрына «агу-гу» — што нарадзілася сястрычка, нам паведаміла бабка-павітуха Ева — адзін з маіх братоў выгукнуў: «Нашто яна нам, жашранка...» Так і называлі браты сястру, калі часам не маглі памірыцца з ёй, да таго часу, пакуль яна не пайшла ў школу.

А самае галоўнае — у гэтай хаце нарадзілася мая маці. Якраз у той год, калі палякі забралі Заходнюю Беларусь. Былькі, як і суседнія на Нёмане Мікіцічы,

сталі пагранічнымі селішчамі. Непадалёк па Нёмане праходзіла савецка-польская мяжа. Маці мая пяць гадоў правучылася ў польскай школе, як яна казалася — у Вайса і Вайсвай. Ніводнага — у савецкай. Пісаць яна ўмела толькі па-польску. Калі бабу Насту называлі ў Быльках Каваліхай, то маці маю клікалі крыху на польскі манер — Каваліянкай. Нас, унукаў Каваліхі і сыноў Каваліянкі, «абзывалі» так: «Ну, што ты, Каваль...», «Давай, Каваль...», «Чаго ты, Каваль...»

Як жа з'явілася самая старая хата ў Быльках? На падкове, умазанай над пячуркай печы, можна ўбачыць пацьмянелыя выгравіраваныя лічбы: 1912. Вось што маці расказвала мне, а ёй — баба Наста... Каваліха...

Дзед Базыль, родам з суседняй вёскі Кноты, перавёз новы зруб хаты, які толькі што паставіў, у Былькі. «Было гэта яшчэ за царом Мікалаем...» А чаго ён перавёз яго? «О, гэта цікава, доўга раскажаш... У майго бацькі Базыля і маці Насты былі дзеці траякія...» Што ж гэта за дзеці такія? Дык вось: Базыль і Наста, да таго як сышліся, мелі ўжо па двое дзяцей: адпаведна Алеса і Клаву, Маню і Алесю. А потым сваіх чацвёрка прыжылі: Надзю, Івана, Мішу і будучую маці маю, Ніну. «Але ж як яны пажаніліся? Гэтую гісторыю мо ці паўторыш...»

Наста была першым каханнем Базыля. Ён паказаў яе яшчэ ў юнацкім узросце. Ужо хадзіў на платы, ганяў іх аж у «прусы». Адтуль прывозіў гасцінцы Насці, дарыў ёй. Але яна не хацела выходзіць замуж за хлопца з-за яго крутога характару. «Быў суровы, упарты. Як увапрэцца, што той бык. Сам высокі, насіў рыжыя вусы...» Адночы, калі Базыль знаходзіўся ў чарговым заплыве, да Насты пасватаўся шляхціч з тутэйшай вёскі Галаўні — Антак Чаранкевіч. «Багаты, меў карову, каня, усякую жывёнаць... Гектары зямлі...» І Наста, не раздумваючы, выскачыла замуж. Базыль, вярнуўшыся, так раззлаваўся, што тут жа пасватаўся да рабаватай, нізкай (Наста была красуня — статная, з чорным ручаём валасоў, мілавідным тварам) — суседкі Аміліі. Так жылі чатыры гады, займелі дзяцей. І вось паміраюць амаль у адзін час Антак і Амілія. Наста — удава, Базыль — удавец. Апошні едзе сватацца да Насты, і тая ўрэшце здаецца — выходзіць за яго замуж. Так мой дзед вярнуў сабе першае каханне, а баба Наста паставіла жаніху ўмову: жыць хоча толькі ў роднай вёсцы. Дзеверы ў Галаўнях забралі ўсю яе гаспадарку. І Базыль згадзіўся: перавёз са сваіх Кнотаў зруб у Насціны Былькі, пабудаваў там хату. Тым самым лічыў сябе не прымаком, а гаспадаром. Кінуў платы, заснаваў кузню і стаў сапраўдным кавалём.

У Кавалёвай хаце перабылі ўсе вяскоўцы. Хто прыходзіў зрабіць чапляю ці качаргу, хто вілкі-ухват ці патэльню, а хто і падкаваць каня на зіму. Дзед Каваль ішоў у сваю кузню, і адтуль з-пад молата і кавадла несліся такія знаёмыя і блізкія былькаўцам гукі: «Джых-звон... Джых-звон... Джых-звон...»

Сучасны беларускі пісьменнік Яўген Хвалей — аўтар многіх кніг, як паэтычных, так і празаічных. Яго аповесць «Прынцэса з тусоўкі», упершыню выдадзеная ў 1990 годзе, з'яўляецца ці не самай запатрабаванай з усёй сённяшняй беларускай прозы для падлеткаў і моладзі. Ва ўсялякім разе, менавіта так сцвярджаюць бібліятэкары.

Не раз наведваліся ў хату і героі маіх выцінанак. Іх прысутнасць, іх дух хата захавала да цяперашняга часу. Наогул, мне часам здаецца — ды, відаць, так яно і ёсць, што ў гэтай хаце вітаюць душы ўсіх адышоўшых билькаўцаў. Бо яна ж у вёсцы старэйшая. І стаіць у самым прыгожым месцы: насупраць поплаву, за якім плешчацца возера. Летам тут можна ўбачыць не толькі дзікіх качак, але і беласнежных лебедзяў. На берагах у любую пару года — шмат рыбакоў. Кожны, хто ідзе на прыпынак аўтобуса ці назад, праходзіць каля хаты, міжволі аддае ёй паклон. У думках іх, вядома ж, хата не пустая, не мёртвая, а жывая.

Апошнім жыхаром хаты стаўся — купіў яе — Мішка Болісеў, або Магдаленін. Болісеў — па бацьку, Магдаленін — па маці, якая, дарэчы, як і мая баба Наста, пражыла 95 гадоў. Маці з сынам, пераехаўшы з хутара, засяліліся ў апусцелую хату. Але нядоўга давялося пажыць у ёй новай гаспадыні. Перад маімі вачыма стаіць яе збразнены маршчынамі, худы твар, які можна было штодня бачыць у акне: яно выходзіла на вуліцу...

Я любіў, калі прыязджаў у Бількі, зайсці да Мішкі, гэтага адзінотнага гаротніка, з непаўторным вымаўленнем, па сутнасці, сорагаворкай. Хацелася ўспомніць дзяцінства, глянуць яшчэ раз на такія блізкія нізенькія бэлькі, стогадовую печ, на чарэні якой мая баба Наста лячыла ўсе хваробы, ні разу за свой век не быўшы ў бальніцы. Адсюль, з хаты, бабу Насту забрала дачка Алеся ў Карэлію. Ляцела яна туды самалётам. А з Карэліі другая дачка Надзя везла бабулю ў сваю Рыгу — сталіцу Латвіі — параходам. Можаче ўявіць сабе — бабе Насці было тады за 80... А калі прыехала да маёй маці, вярнулася паміраць у свае Бількі — такі быў яе наказ — то вяскоўцы называлі яе ўжо не Каваліхай, а Лягушка-падарожніцай. Мне здаецца, бяскрыўдна — ды сама баба Наста не крыўдала.

Проста па аналогіі прыйшла некаму на памяць вядомая ўсім казка, вось і празвалі...

Баба Наста — Каваліха — Лягушка-падарожніца.

Хіба можна забыць?

Дрынгос

— Дык чаму яго празвалі Дрынгос?

— А калі немцы адступалі, дык ён, Антось, стаяў каля гасцінца, па якім гналі палонных фашыстаў, і сказануў тым: «Дранг нах гаўзэ!» Але ў яго, шапялявага, атрымалася прыблізна так: «Дрынгос!» («Драпайце дамоў!») Нямецкую мову ён крыху ведаў: застаў Першую сусветную...

Антося Каранькова — Дрынгоса — я запомніў, па сутнасці, па адным выпадку. На загуменні Бількоў быў узлобак. На якім нічога не сеялі, акрамя сланечніка. Помню жоўтае квітнеючае дзіва — процьма маленькіх сонцаў на высокіх нагах-сцяблінах. Як яны, гэтыя сонейкі, спакушалі нас, малых пастушкоў! Мы пакідалі сваіх кароў на ўзбалотку каля рэчкі Магілёнкі і, крадучыся, паўзлі да сланечнікаў. Хоць адну сонечную галаву з чорнымі семкамі — ды скруціць! А гэта было не так проста. Бо вартаваў сланечнікі Антось-Дрынгос. У той дзень мы з Мішкам Анцікавым, старэйшым за мяне на гадоў пяць хлопцам і добрым вісусам, папаўзлі літаральна на жыватах пад разгар дня ў сланечнік. Вось і яны, такія

жаданыя сонейкі: устаем на ногі, выбіраем самыя лепшыя «шчоткі»... І толькі мы сталі круціць іх, як літаральна з-пад зямлі, вырас перад намі Дрынгос. Аказваецца, ён не сядзеў у будане каля сланечнікавага поля, а хадзіў па ўзлюбку паміж сцяблін і яшчэ здалёк заўважыў злодзеяў па калыханні жоўтых сонейкаў. Выверыў маршрут «паўзуноў» — і быў каля іх тут як тут. Гэты метад вартавання Дрынгоса мы тады яшчэ не ведалі. Пазней ужо не траплялі на ягоны «крочок». А цяпер Дрынгос схапіў Мішку, як старэйшага, за каршэнь і пачаў лупцаваць яго дубцом. Я так сігануў, што ажно заблішчэлі пяткі. Сустрэліся мы з Мішкам ва ўмоўленым месцы — будане, які зрабілі на балоце ў алешніку і дзе гулялі «у вайну». Мішка, адсопшыся, скінуў кашулю і паказаў на цэле Дрынгосавы пісягі. «Ну, Дрынгос, ну, пачакай! Абдурым мы і цябе!» — усё паўтараў Мішка. Потым і сапраўды абдурвалі! Высочвалі, дзе збочваў Антось, і заходзілі зусім з другога боку, прытым асцерагаліся калыхнуць хоць бы адну «шчотку-сонейка», каб не заўважыў пільны вартаўнік.

Жыў Антось Дрынгос з сынам Генадзем і нявесткай Марыяй. Жонка яго даўно памерла. Генадзь быў п'янчуга, і Дрынгос не ўзлюбіў яго, больш кантактаваў з нявесткай, якая ў двары прымала ад вяскоўцаў малако. Успаміналі з Марыяй яе бацьку, Максіма, якога добра ведаў Антось. Максім у вайну злёг ва Усходняй Прусіі. «Шура, Шура, ангел мой, расталіся мы з табой...» — пісаў ён жонцы з фронту. Гэтыя словы вельмі часта паўтараў і Антось, прыгадваючы жыццё са сваёй жонкай Тафіляй. Чуў іх не адзін былькавец.

Па натуре Дрынгос быў скупы. Расказвалі былькаўцы, як ён нават шкадаваў не тое што даць дробненькай бульбы, а лупінаў свайму малодшаму брату Федзьку. У Федзькі было дзесяць галапузых дзяцей, і тыя пухлі пасля вайны ад голаду. Папраўдзе, трэба сказаць, Федзька быў страшны гультай. Ляжаў на печы разам з дзятвой. А за ядой ішоў да заможнага брата: зямля з агароднінай, вялікі сад, карова, падсвінкі... «Я гультаёў не кармлю...» — гугнявіў Антось сабе пад нос, калі Федзька чарговы раз прыходзіў папрасіць паесці.

Памёр Дрынгос, не дажыўшы крыху да дзевяноста гадоў. Сын пражыў у два разы меней. Марыя засталася адна, аддаўшы замуж дзвюх дачок у Ратамку пад Мінскам. Доўгі час Марыя жыла адна — даглядала хату, стары сад. Потым дочки забралі і яе ў сваю Ратамку. Хата, пафарбаваная ў сіні колер, патускнела, засушавала без гаспадароў. Яна стаіць насупраць вясковых могілак, і ад гэтага яшчэ больш робіцца тужліва, гледзячы на яе. Але хто не ідзе каля яе, абавязкова скажа: «Дрынгосава хата...»

Нядаўна, казалі, прыгледзеліся да хаты будучыя дачнікі. Дай Божа, каб засяліліся. Тады хата не памрэ, а разам з ёй і такая каларытная выцінанка: «Дрынгосава...»

бярэзка

Штомесячны грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс (для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту)

Выдаецца са снежня 1924 года

Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

В.а. галоўнага рэдактара
Святлана Дзмітрыеўна Воцінава

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў, Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі, Алесь Карлюкевіч, Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Уладзімір Матусевіч, Міхаіл Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава, Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец, Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна Швед, Віктар Яжык.

Адрас рэдакцыі

Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:

Рэспубліка Беларусь, 220005, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 39.
bjarozka@zvyazda.by
http://www.maladost.lim.by/berezka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:

74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».

Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Намеснік галоўнага рэдактара:

Г. П. Аўласенка

Рэдактары:

К. В. Захарэвіч, Ю. С. Ваўчок

Мастацкі рэдактар:

А. У. Галота

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:

Г. К. Кірэенка

Камп'ютарны набор:

А. Г. Кахноўская

Стылістычны рэдактар:

Г. І. Верабей

Падпісана да друку ??.02.2017 г.

Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 7,44. Ул.-выд. арк. 6,67.

Тыраж 840 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства

«БудМедыяПраект»

ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,

вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2017

- 02 Дайджэст
- 04 Па-даросламу. Як мне з гэтым жыць?
- 05 Калі сур'ёзна. Дзяльба
- 06 Па палічках. Выбар і крокі
- 07 Гісторыя поспеху. Просты хлопец Ілля Фаляжынскі
- 10 Сітуацыя плюс. Мокры асфальт
- 13 13-я. Твар на гарышчы
- 14 Праектар. На ростанях. Не па Коласу
- 16 Гіт-zone. Музычны «цюнінг»: напрамкі, якія натхняюць
- 18 Практыкум. Псіхалагізм у літаратуры
- 21 Зярыяткі. Лісты да хрэсніка
- 22 Зярыяткі. Культ-пра-Свет. Жамчужына майго мястэчка
- 25 Зярыяткі. Культ-пра-Свет. Татарская слабада ў Іўі
- 28 Зярыяткі. Малітва слоў
- 29 Я — мастак. Вывяды. Сафія Садоўская: ці так ужо розніцца «чорны квадрат» з галандскім жывапісам?
- 35 Візуальныя нататкі
- 37 Псі-факторыя. Сьдзі, троль! Пра знявагі ў інтэрнэце
- 40 Незапыленае. Музей карэт прадстаўляе
- 42 Табе навука. Наш «Стоўнхэндж»
- 45 Я сардэчка Беларусь. Рэзідэнцыя апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага
- 47 Я сардэчка Беларусь. Легенды Заслаўскага краю
- 50 Верасок. Проза. Медаль за будаўніцтва БАМА
- 51 Верасок. Проза. Мяне назвалі ў гонар прабабулі
- 52 Верасок. Паэзія
- 54 Верасок. Проза. Казка пра Мядзведзіка
- 54 Верасок. Проза. Як гном Пятрусю зубы вылечыў
- 55 Верасок. Проза. Казка аб прынцэсе, якая вельмі любіла салодкае
- 56 Літаратурныя старонкі. Паэзія. Анатоль Зэкаў. Мой рай сягоння — родны край
- 59 Літаратурныя старонкі. Проза. Яўген Хвалеі. Самая старая хата

Клуб сяброў часопіса (які фарміруецца з кожным нумарам і складаецца са школ аўтараў, а таксама школ з найбольшай колькасцю падпісчыкаў) прадстаўлены на сайце.

На першай старонцы вокладкі змешчаны малюнак Аляксандры Касцецкай.

Тэма наступнага нумара — «Ілюзіі».

«Нашы Руіны»

Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі

Брэсцкая вобласць, Іванаўскі раён

Вёска Маладава. Пахавальня Скірмунтаў. 1905 год

У кожным нумары часопісаў «Малодосць» і «Бярозаўка». Поўны камплект выйў будзе мець той, хто чытае абодва выданні

Часопіс «Вожык» прадстаўляе

